

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 28^{ΗΣ} ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1985

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΛΟΥΚΑ ΜΟΥΣΟΥΛΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ.— **Οί κοινοτικοί θεσμοί εις τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, ὑπὸ Ἑλένης Ε. Κούκκου***, διὰ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Διον. Ζακυθηνοῦ.

Ὁ θεσμὸς τῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ οἱ κοινοτικοὶ θεσμοί, οἱ ὁποῖοι ἐφηρμόσθησαν εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου, καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς νησιωτικὰς περιοχὰς, κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας ὑπῆρξαν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἐπιτεύγματα τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, μὲ οὐσιαστικὰς θετικὰς ἐπιπτώσεις εἰς τὴν ὀργάνωσίν του.

Ἀπὸ τὸν θαλάσσιον χῶρον τοῦ Αἰγαίου καὶ ἰδιαίτερος ἀπὸ τὰς νήσους τῶν Κυκλάδων, διεσώθη ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν σχετικῶν ἐγγράφων, τὰ ὅποια φυλάσσονται κυρίως εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους καὶ τὰ ὅποια ἀκόμα φιλοξενεῖ ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν, καὶ εἰς τὴν Ἱστορικὴν καὶ Ἐθνολογικὴν Ἐταιρείαν.

Εἰς ἐκτεταμένην συνθετικὴν μελέτην, ἡ ὁποία ἐκυκλοφόρησε τὸ 1980 μὲ τὸν τίτλον «Οἱ κοινοτικοὶ θεσμοὶ στὶς Κυκλάδες κατὰ τὴν τουρκοκρατία» ἐξήτασα λεπτομερῶς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο θέμα, τὸ ὁποῖον ἔδωσε τὴν δυνατότητα εἰς τὰς νήσους αὐτὰς νὰ ἀναπτύξουν τὴν κοινοτικὴν τῶν αὐτοδιοικήσιν καὶ νὰ δημιουργήσουν εἰς τὸν θαλάσσιον χῶρον τοῦ Αἰγαίου μικρὰς αὐτοδιοικουμένας νησίδας, μικρὰς ἡμιελευθέρως δημοκρατίας, ἔστω καὶ ὑπὸ τὰς δυσμενεῖς συνθήκας τῆς ἀναγκαστικῆς ὑποταγῆς¹:

* HÉLÈNE E. KOUKKOU, *Les institutions communales dans les îles de la mer Egée pendant la domination ottomane.*

1. Κλασικὴ μελέτη διὰ τὸ θέμα τοῦτο παραμένει μέχρι σήμερον ἡ ἐργασία τοῦ Διον. Ζακυθηνοῦ, *La Commune grecque. Les conditions historiques d'une décentralisation administrative*, «L'Hellénisme Contemporain», 2 (1948), 295 - 310, 414 - 428. Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Τουρκοκρατία, Ἀθῆναι 1954, σελ. 88 κέ.

Με μεταγενεστέραν σύμβασιν μετὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀνέλαβον τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ τὴν δημοσίευσιν τῶν κειμένων, τῶν περισσότερον σπουδαίων καὶ ἀντιπροσωπευτικῶν αὐτῶν ἐγγράφων.

Ὁ θεσμὸς τῆς αὐτοδιοικήσεως ἀνεπτύχθη εἰς τὸν νησιωτικὸν χώρον τοῦ Αἰγαίου μετὰ τὴν παραχώρησιν ὑπὸ τοῦ κυριάρχου κράτους, τοῦ Ὄθωμανικοῦ, τῶν προνομιακῶν ὀρισμῶν, τῶν ἀκτιναμέδων¹. Παλαιότερος γνωστὸς ἀκτιναμές εἶναι ὁ παραχωρηθεὶς τὸ 1565 ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἰς τὸν τελευταῖον δοῦκα τῆς Νάξου Ἰάκωβον τὸν Δ' Κρίσπον².

Ὁρόσημον ὅμως εἰς τὴν ἐφαρμογὴν καὶ λειτουργίαν τοῦ θεσμοῦ τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν νήσων ἀποτελεῖ ἡ παραχώρησις τοῦ προνομιακοῦ ἀκτιναμέ τοῦ 1580 ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μουράτ τοῦ Γ' (1574 - 1595). Ἡ παραχώρησις ἔγινε μὲ τὰς ἐνεργείας τῶν κατοίκων τῶν ἐξ σπουδαιοτέρων νήσων τῶν Κυκλάδων³, οἱ ὅποιοι ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῶν κατοίκων τῆς Χίου, οἱ ὅποιοι εἶχον προηγηθῆ⁴, ἔφθασαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, μὲ μοναδικὸν αἴτημα νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὰς ἐκεῖ τουρκικὰς ἀρχὰς βελτίωσιν τοῦ διοικητικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ καθεστῶτος τῶν νήσων των, μὲ τὴν παραχώρησιν σουλτανικοῦ προνομιακοῦ καταστατικοῦ χάρτου.

Πράγματι ἡ ἀποστολὴ τῆς τριμελοῦς πρεσβείας τῶν Κυκλάδων ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας, μὲ τὴν παραχώρησιν τοῦ σουλτανικοῦ ἀκτιναμέ τοῦ 1580⁵, ὅποτε ἐφρη-

1. Ἀκτιναμές ἢ ἀκτιναμές καὶ ἴσως τὸ ὀρθότερον ἀκτιναμές. Προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀραβικὴν λέξιν *ahd-name* = ἔγγραφο συμφωνίας. Κατὰ λέξιν σημαίνει διαθήκη καὶ κατ' ἐπέκτασιν συνθήκη, προνομιακὸς χάρτης. Βλ. J. Schacht, *The Encyclopaedia of Islam*, I, Leiden-London 1960, 255.

Βλ. Ch. Hopf, *Chroniques gréco-romanes*, Berlin 1873, 482-R. Sauger, *Histoire nouvelle des anciens Ducs... de l'Archipel*, Paris, 1699, 189 - 190.

3. Νάξος, Ἄνδρος, Πάρος, Μῆλος, Σαντορίνη καὶ Σύρος. Παραδόξως δὲν ἀναφέρεται ἡ Μύκονος ἢ ὅποια, ὅπως εἶναι γνωστὸν, κατεῖχε σημαντικὰς διοικητικὰς ἐλευθερίας. Ἴσως διότι μὲ χωριστὰς πράξεις τῆς εἶχον παραχωρηθῆ ἰδιαίτερα προνόμια. Βλ. Π. Ζερλέντη, Σύστασις τοῦ κοινοῦ τῶν Μυκονίων, Ἐρμούπολις 1924.

4. Ἐνα χρόνον μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Χίου ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὸ 1567, οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἐπέτυχον νὰ ἐκδοθῆ προνομιακὸς ὀρισμὸς ὑπὲρ τῆς Χίου. Τὸ 1578 ὅμως ἀπεσταλμένοι τῆς νήσου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπέσπασαν ἀπὸ τὸν σουλτάνον Σελίμ τὸν Β', ἰδιαίτερος προνομιακὸν διὰ τὴν νήσον των ἀκτιναμέ. Τὸ κείμενον εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν ἐκ τοῦ τουρκικοῦ πρωτοτύπου, τὸ ὅποιον κατεστράφη τὸ 1912, δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ Ph. Argentis, *Chius vincta or the occupation of Chios by the Turks (1566) and their administration of the island (1566 - 1912)*, Cambridge 1941, 208 - 214. Τὰς παλαιότερας ἐκδόσεις τοῦ κειμένου Βλ. Ἐλένης Κούκκου, *Οἱ κοινοτικοὶ θεσμοὶ στὶς Κυκλάδες κατὰ τὴν τουρκοκρατία*, Ἀθήναι 1980, 25 σμ. 2.

5. Τὸ κείμενον ἐδημοσιεύθη ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Abbés Pègues, *Histoire et phéno-*

μόσθη εις ὅλας τὰς νήσους καὶ ἐλειτούργησεν ἀποτελεσματικῶς ὁ θεσμὸς τῆς αὐτοδιοικήσεως.

Τὰ σωζόμενα κοινοτικά ἔγγραφα, ἀπὸ τὸ περιεχόμενόν των, θὰ ἤμπορούσαμε νὰ τὰ κατατάξωμεν εἰς ἐνότητας, ὅπως αἱ ἀκόλουθοι:

1. Αἱ γενικαὶ συνελύσεις τῶν Κοινοτήτων, διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων (=πρακτικά), τὰ ὅποια εἶναι καὶ τὰ σπουδαιότερα.

2. Αἱ γενικαὶ συνελύσεις διὰ τὴν ἐκλογὴν ἐκπροσώπων τῶν κοινῶν, διὰ τὴν προκήρυξιν πλειοδοτικῶν διαγωνισμῶν, διὰ τὴν ἐκλογὴν βοεβόδα, πρὸς εἰσπραξιν τῆς φορολογίας τῶν νησιῶν κ.λπ.

3. Τὰ δικαστικά ἔγγραφα καὶ

4. Τὰ φορολογικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἔγγραφα.

Κυρίαρχον σῶμα εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς κοινότητος ἦτο ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Κοινοῦ, ἡ ὅποια εἰς τὰ ἔγγραφα ἀναφέρεται μὲ διαφορετικὰς ὀνομασίας ἢ καὶ μὲ χαρακτηριστικὰς ἐκφράσεις: *κοινὴ μάζωξη*¹, ἢ *γεροντομάζωξη*², ἢ *μάζωμα*³, ἢ *φανερὰ ἐψηφισή*⁴, ἢ *φανερὰ σμικτοί*⁵, ἢ *συναθροισθέντες συνοδικῶς*⁶, ἢ *περιμαζωμένη ὅλη ἡ κοινότης*⁷ κ.ἄ.

Κυριώτερον θέμα διὰ τὴν σύγκλησιν τῆς Γενικῆς Συνελύσεως τοῦ Κοινοῦ ἦτο ἡ ἐκλογὴ τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων. Ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ κείμενα τῶν πρακτικῶν εἰς τὰς Γενικὰς Συνελύσεις καὶ τὴν ψηφοφορίαν δὲν ἐλάμβανε ἐνεργὸν μέρος ὅλος ὁ λαὸς τῆς κάθε νήσου. Οἱ χωρικοί, οἱ ἀγρόται, οἱ μικροεπαγγελματίαι κατὰ κανόνα δὲν συμμετεῖχον. Εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀργάνων τῆς αὐτοδιοικήσεως ἐπρωτοστάτει ὁ κληρὸς, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἢ τὸν ἐπίσκοπον, ὅπου ὑπῆρχαν, οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναστηρίων καὶ οἱ *ἐθγενέστατοι ἀθθέντες ἐπίτροποι καὶ προεστοί*⁸, ἢ οἱ *προεστοὶ γέροντες καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς*⁹, ἢ οἱ *προεστῶτες καὶ*

mènes du volcan et des îles volcaniques de Santorine, Paris 1842, 609 - 613. Τὰς ἄλλας ἐπανεκδόσεις του βλ. Ἑλένης Κούκου, ὅ.π., 26 σμ. 1.

1. Α. Σιγάλα, Ἡ πατέντα τῶν Κοτσαμπάσηδων, «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος», 9 (1930), 404.

2. Α. Δρακάκη, Ἡ Σύρος ἐπὶ τουρκοκρατίας, Α', Ἑρμούπολις 1948, 189.

3. Δ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος, Β', Ἀθῆναι 1927, 237. — Τοῦ ἰδίου, Κοτζαμπάσηδες, Ἀθῆναι 1973, 18.

4. Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, χειρόγρ. 212, φ. 68r κ.ἄ. τῆς Πάρου.

5. Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, χειρόγρ. 212, φ. 35v, τῆς Πάρου.

6. Π. Ζερλέντη, ἔ.ἄ., 23.

7. Ἀρχεῖον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, ἀρ. 8689, τῆς Ἀντιπάρου.

8. Ἰωσήφ Χατζηδάκη, Ἡ ἱστορία τῆς νήσου Μήλου, Ἀθῆναι 1927, 264.

9. ΓΑΚ, χειρόγρ. 212, φ. 89v, ἔγγραφον Πάρου, 18 Ἰανουαρίου 1734.

νοικοκύρηδες¹, με τὴν σιωπηρὰν ἐξουσιοδότησιν τοῦ λαοῦ, με γνώμην καὶ θέλησιν καὶ τῶν λοιπῶν².

Εἰς μεγάλον ἀριθμὸν πρακτικῶν Γενικῶν Συνελεύσεων ἀναφέρεται ὅτι παρευρίσκετο καὶ ὁ κοινὸς λαός³, ἢ καὶ ὄλος ὁ πτωχὸς ραγιάς⁴ ἢ καὶ ὄλος ὁ ραγιάς μικροὶ καὶ μεγάλοι⁵. Ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν ὅμως ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ὑπογράφουν τὸ πρακτικὸν τῆς ἐκλογῆς τῶν ὀργάνων τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν νήσων, δὲν ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ ἦτο ἐνεργός. Ἡ ἐκλογὴ ἐγένετο ὑπὸ τῶν ἀφρικιούχων κληρικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἱερέων καὶ ὑπὸ τῶν ἐντιμοτάτων προεστῶν καὶ ἐπιτρόπων καὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ νησιοῦ, με τὴν σύμφωνον γνώμην καὶ τοῦ λαοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνεκοίνωνον τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκλογῆς μεγαλοφώνως ἢ διὰ βοῆς⁶.

Ὅταν ὁ Γραμματεὺς τῆς κοινότητος συνέτασσε τὸ κείμενον τοῦ πρακτικοῦ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν νέων κοινοτικῶν ἀρχόντων, προσέθετε στερεοτύπως καὶ τὴν φράσιν: καὶ ὄλο τὸ κοινὸ ἢ καὶ με τὴν γνώμην ὅλης τῆς κοινότητος⁷. Ὅμως ὁ κοινὸς ραγιάς καὶ ὄλο τὸ ποίμνιον τῶν νήσων, ὅπως ἀναφέρουν πολλὰ ἔγγραφα πρακτικῶν ἐκλογῆς τῶν διοικητικῶν ὀργάνων τῆς αὐτοδιοικήσεως, καὶ ὅταν παρευρίσκοντο εἰς τὰς Γενικὰς Συνελεύσεις τοῦ Κοινοῦ, δὲν ὑπέγραφον τὸ πρακτικὸν τῆς ἐκλογῆς⁸.

1. ΓΑΚ, Συλλογὴ Ζερλέντη, φακ. 174-Δ. Ζακυθηνοῦ, Κατάλογος τῆς Συλλογῆς Περικλέους Ζερλέντη, «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σουδῶν», 13 (1937), 265.

2. ΓΑΚ, χειρόγρ. 212, φ. 68r, ἔγγραφο Πάρου, 22 Ἰανουαρίου 1736.

3. Ἰωσὴφ Χατζηδάκη, ἔ.ἀ., 264, 268.

4. ΓΑΚ, Συλλογὴ Ζερλέντη, φακ. 174.— Δ. Ζακυθηνοῦ, ἔ.ἀ., 265.

5. Ἰωάν. Ράμφου, Σύμμεικτα Κιμωλιακά. I. Παλαιὰ Κιμωλιακά ἔγγραφα, «Κιμωλιακά», 3 (1973), 343, 345, 347, 349.

6. Δ. Δρόσου, Ἱστορία τῆς νήσου Τήνου, Ἀθήναι 1870, 49.— Ν. Μοσχοβάκη, Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀθήναι 1882, 83 κ.ἀ.

7. Βλ. Α. Σιγάλα, ἔ.ἀ., 417—Ἀ. Δρακάκη, ὅ.π., Α', 220 κ.ἀ.

8. Βλ. Π. Ζερλέντη, Σύστασις. . ., 23-24, πρακτικὸν ἐκλογῆς 1667, ὅπου ἂν καὶ ἀναφέρεται ὅτι «συναθροισθέντες συνοδικῶς. . . οἱ λογιώτατοι ἀφέντες καὶ ὄλο τὸ ἐποίμνω», ὑπογράφουν μόνον 10 κληρικοί. Βλ. καὶ πρακτικὸν 5 Μαΐου 1680, ὅ.π., 29-30, ὅπου ὑπογράφουν τριάντα ἔξι, παρόλον ποὺ ἀναφέρεται ὅτι παρευρέθη «καὶ ὄλο τὸ ἐποίμνω τῆς νήσου Μυκόνου». Πρβλ. καὶ 37-38, 58, 59-60 κ.ἀ. Μόνον εἰς τὸ πρακτικὸν τοῦ 1700 ὑπογράφουν συνολικῶς 108 ψηφοφόροι, 33 κληρικοὶ καὶ 75 λαϊκοί. Καὶ αὐτὸς ὅμως ὁ ἀριθμὸς ἀποτελεῖ περιορισμένην ἐκπροσώπησιν τοῦ συνόλου τῶν κατοίκων τῆς νήσου. Π. Ζερλέντη, ἔ.ἀ., 61-63. Ὁ Pitton de Tournafort, Relation d'un voyage du Levant, . . A Lyon 1717, 1, 333, ἀναφέρει ὅτι ἡ Μύκνος τὸ 1700 εἶχε 3.000 κατοίκους.

Εἰς τὴν Πάρου «οἱ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ τιμιώτατοι προεστοί» ἐψήφισαν τοὺς ἐπιτρόπους

Εἰς ἐλάχιστα κοινοτικά ἔγγραφα πρὸς τὰς τουρκοικὰς ἀρχὰς ἀναφέρεται συγκεκριμένως ποῖοι συνεκρότουσαν τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τοῦ Κοινοῦ: «'Ακόμη. . . σὰς φανερώνομε, ὅτι οἱ περασμένοι κοτζάμπασηδες τελέβγοντας ὁ καιρὸς τῶνε. . . ἐκράξαμε τοὺς προεστοὺς καὶ νοικοκύρηδες κάμνοντας γεροντομάζωξη διὰ νὰ διαλέξου(ν) καὶ βάλου(ν) κοτζάμπαση¹ καὶ κυβερνήτη τοῦ ραγιᾶ σου»² ἢ «ἐσμίξανε ὅλοι οἱ προεστοὶ καὶ νὰ ἐβάλανε τοὺς ἐπιτρόπους»³.

Ἄσ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος ὁ ΣΤ', εἰς ἐγκύκλιόν του πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ κοινοτικὰς ἀρχὰς τῆς Ἄνδρου, τῆς 30 Μαρτίου 1813, καθορίζει ἀκριβῶς ποῖοι ἔπρεπε νὰ συμμετέχουν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ κοτσάμπαση τῆς νήσου: Ἄσ μητροπολίτης, οἱ ἡγούμενοι καὶ προηγούμενοι τῶν μοναστηρίων, «οἱ ἄρχοντες, προεστῶτες, πρόκριτοι, γέροντες καὶ ἐπισημότεροι παντὸς τάγματος τοῦ αὐτόθι λαοῦ τῆς νήσου»⁴.

Ἄσ σύγκλησις τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων, διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν νέων διοικητικῶν ἀρχῶν ἐγένετο συνήθως ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Φεβρουαρίου ἕως τὸν Ἄπριλιον τοῦ κάθε ἔτους. Καὶ τοῦτο διότι τὸ οἰκονομικὸν ἔτος εἰς τὴν Τουρκίαν ἤρχιζε τὴν πρώτην Μαρτίου⁵, ὁπότε αἱ νέαι κοινοτικαὶ ἀρχαὶ ὄφειλαν νὰ φροντίσουν διὰ τὴν εἰσπραξίν

«μὲ θέλησιν καὶ τῶν λοιπῶν», οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν ἦσαν παρόντες ἢ καὶ ἂν ἦσαν δὲν ὑπέγραφον. ΓΑΚ, χειρόγρ. 212, φ. 35^Γ, πρακτικὸν 12 Νοεμβρίου 1730 κ.ἄ.π.

Εἰς τὴν Κίμωλον κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν ἐπιτρόπων ἀναφέρεται ἡ παρουσία «ὄλου τοῦ κοινοῦ ραγιᾶ τῆς νήσου», χωρὶς νὰ ὑπογράψουν. Βλ. Μ. Τ ο υ ρ τ ὄ γ λ ο υ, Περὶ τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ μετ' αὐτὴν μέχρι καὶ τοῦ Καποδιστρίου, «Ἐπετηρὶς Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου», 15 (1968) - 1972, 36 - 37, πρακτικὸν 21 Ἄπριλιου 1795.

1. Κοτσάμπασης, κοτζάμπασης, τουρκ. *göga-başı* = κοινοτικὸς ἄρχων. Οἱ κοτσαμπάσσηδες ἦσαν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς χριστιανικῆς ὀλιγαρχίας τῆς γῆς κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν. Ὅσοι κατελάμβανον αὐτὸ τὸ ἀξίωμα συνεκέντρωναν εἰς τὸ πρόσωπόν των ἡῤῥημέναν δικαιοδοσίαν καὶ συχνάκις κατεῖχον ἀξιολόγους κτηματικὰς περιουσίας. Βλ. Δ. Π α σ χ ἄ λ η, Κοτζάμπασηδες, ἔκδ. Β' Ἀθήνα 1973, 12 - 14 κ.ἄ. — Ἰ. Γ ι α ν ν ο π ο ὑ λ ο υ, Ἄσ διοικητικὴ ὀργάνωσις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν (1393 - 1821). Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως τοῦ κυριάρχου Ὄθωμανικοῦ Κράτους, Ἀθήναι 1971, 59 - 60 κ.ἄ.

2. Ἄ. Δ ρ α κ ἄ κ η, ἔ.ἄ., Α', 189, ἔγγραφον Σύρου, 27 Μαρτίου 1790.

3. Ἄ.ἄ., Α', 189, πρακτικὸν 29 Φεβρουαρίου 1790.

4. Δ. Π α σ χ ἄ λ η, Ἄσ Ἄνδρος, Β', 231 - 232.

5. Οἱ Τοῦρκοι ἐχώριζαν τὸ ἔτος εἰς δύο χρονικὰς περιόδους καὶ τὴν καταβολὴν τῶν φόρων εἰς «*χειμερινὰ δοσίματα*» καὶ «*καλοκαιρινὰ δοσίματα*». Ἄσ πρώτη περίοδος ἤρχιζε τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἄγίου Δημητρίου, 26 Ὀκτωβρίου (*ruz-i Kasim*), καὶ ἡ δευτέρα τὴν 23 Ἄπριλιου, ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἄγίου Γεωργίου (*ruz-i Hizir*). Ἄσ δραγομάνος τοῦ στόλου Μ. Μάνος, εἰς ἔγγραφόν του, τῆς 20 Ἄπριλιου 1816, διέτασσε τοὺς ἐπιτρόπους Νεοχωρίου Νάξου νὰ ἀποστείλουν «τὰ κανονικὰ ἐτήσια χειμωνιάτικα δοσίματα». Καὶ ἔγγραφον τῆς 11 Αὐγούστου τοῦ 1818

τῶν φόρων. Εἰς ἔγγραφον τῶν τελευταίων προεπαναστατικῶν χρόνων, ἀντίγραφον τῆς προσταγῆς τοῦ καπουδᾶν πασᾶ Σεγίδ Χασάν «πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν κειμένων χάσικων νησιῶν»¹, τῆς 29 Αὐγούστου 1818, ἀναφέρεται: «... παλαιὰ καὶ ἀνέκαθεν καθεστηκυῖα συνήθεια εἶναι, ὡς γνωστὸν, νὰ στέλλωνται ἀφ' ἐκάστης τῶν ἡμετέρων νήσων δις τοῦ ἐνιαυτοῦ, πρὸ τοῦ Μαρτίου, δηλαδῆ, καὶ τοῦ Αὐγούστου, ἀπεσταλμένοι πρὸς τὸν κατὰ καιρὸν δραγομάνον τοῦ βασιλικοῦ στόλου, οἵτινες καὶ συνεπιφέρωσιν ὅλα τὰ αὐθεντικὰ χρήματα καὶ ὅσα ἄλλα εἴθισται νὰ δίδωνται κατ' ἔτος»².

Ἀπὸ τὰ κείμενα ὅμως τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων δὲν ἀποδεικνύεται ὅτι αἱ νῆσοι ἐτήρουν τὴν ἀνέκαθεν καθεστηκυῖαν συνήθειαν. Εἰς τὰς περισσοτέρας νήσους δὲν ἦτο καθωρισμένη ὄχι μόνον ἡ ἡμερομηνία, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ μῆνας τῆς συγκλήσεως τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν³.

Αἱ κοινότητες τῶν νήσων συνεκάλουν καὶ ἐκτάκτως Γενικὴν Συνέλευσιν⁴:

Α'. Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐκλέξουν καὶ ἐξουσιοδοτήσουν ἐκπροσώπους τοῦ τόπου των, οἱ ὁποῖοι μεταβαίνοντες εἰς τὴν Βασιλεύουσαν θὰ ἐζήτουν ἀπὲρ τοὺς ἀφέντες τὸ ἰλτιζάμι⁴ τοῦ νησιοῦ τους εἰς τὸν καλυότερον τρόπον ποῦ γίνεται δυνατόν»⁵, καὶ ρυθμίσουν γενικώτερα προβλήματα τοῦ κοινοῦ των, εἴτε ἀπ' εὐθείας μὲ τὰς

ἔχει τίτλον: «Καταγραφή τῶν καλοκαιρινῶν δοσιμάτων Κάστρου Ναξίας». ΓΑΚ, Συλλογὴ Ζερλέντη, φάκ. 163-Δ. Ζακυθηνοῦ, ἔ.ἀ., 284, 285. Διὰ τὴν διάκρισιν τῶν φόρων εἰς καλοκαιρινοὺς καὶ χειμερινοὺς βλ. Μ. Μαλανδράκη, Νησιωτικὰ χρονικά, «Ἑλληνικά», 10 (1937 - 1938), 73, 96 - 97 κ.ἀ. — Β. Δημητριάδη, Ἡ Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν Ἑβλιγιὰ Τσελεμπή, Θεσσαλονίκη 1973, 172 - 173.

1. Χάσικα, χάσια, τουρκ. hâss = περιοχὴ ἡ ὁποία ἀνῆκεν εἰς τὸν σουλτάνον ἢ εἰς ἄλλο μέλος τῆς οἰκογενείας του ἢ εἰς ἀνώτατον ἀξιωματοῦχον. βλ. N. Beldiceanu, Le monde ottoman des Balcanes (1402 - 1566). Institutions, société, économie, London 1976, XIII, 10 σημ. 5. βλ. καὶ Β. Δημητριάδη, ἔ.ἀ., 442.

2. ΓΑΚ, Συλλογὴ Ζερλέντη, φάκ. 164. — Δ. Ζακυθηνοῦ, ἔ.ἀ., 270. Τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα, ἀπὸ ἄλλο ἀντίγραφον, δημοσιεύει καὶ ὁ Ἰ. Μελάς, Ἱστορία τῆς νήσου Ἰκαρίας, Β', Ἀθήναι 1958, 129.

3. Διὰ τὰς διαφορετικὰς ἡμερομηνίας καὶ τοὺς διαφορετικούς μῆνας, κατὰ τοὺς ὁποίους συνεκάλουν Γενικὰς Συνελεύσεις ψηφοφορίας, βλ. περισσότερα εἰς Ἑλένης Κούκου, ἔ.ἀ., 62 - 63.

4. Ἰλτιζάμι, τουρκ. iltizâm = μορφή φορολογίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πλειοδότης ἐνοικιαστῆς τῶν φόρων μιᾶς περιοχῆς ἐπλήρωνε προκαταβολικῶς τὸ καθωρισμένον ποσὸν εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς καὶ ἀργότερον τὸ εἰσέπραττε μετὰ τόκου, συνήθως ὑψηλοῦ, παρὰ τῶν φορολογουμένων. βλ. τὸ σχετικὸν ἄρθρον τοῦ G. Baer, The Encyclopaedia of Islam, III, 1154 - 1155, ὅπου καὶ ἄλλη βιβλιογραφία. Πρβλ. καὶ Β. Δημητριάδη, ἔ.ἀ., 29, 80, 164, κ.ἀ.

5. ΓΑΚ, χειρόγρ. 212, φ. 166ν, πρακτικὸν τῆς Πάρου, τῆς 26 Ὀκτωβρίου 1747 κ.ἀ. βλ. καὶ Π. Ζερλέντη, Σύστασις τοῦ κοινοῦ τῶν Μυκονίων, 26, 36, 50, 83 - 85 — Ἰ. Χατζηδάκη, ἔ.ἀ., 264 - 265.

τουρδικὰς ἀρχὰς εἶτε διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ "Ἑλληγος δραγομάνου"¹.

Β'. "Ὅταν εἶχον ἀνάγκην νὰ συνάψουν κοινοτικὸν δάνειον διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰς φορολογικὰς τῶν ὑποχρεώσεις².

Γ'. "Ὅταν ἐκήρυσσον πλειοδοτικὸν διαγωνισμόν, πούμπλικον ἰνκάντον"³, ὅπως ἀναφέρουν τὰ ἔγγραφα, τοῦ φόρου τῆς δεκάτης καὶ «εἰς ὅλα τὰ γεννήματα καὶ βλαστήματα τῆς γῆς», προκειμένου νὰ κατακυρωθῇ τὸ σύνολον τῆς φορολογίας τοῦ τόπου τῶν εἰς τὸν πλειοδότην ἐνοικιαστῆν, εἰς τὸν βοεβόδαν⁴.

Δ'. Γενικὰς Συνελεύσεις συνεκρότουσαν τέλος ὁσάκις ἀνέκυπτον ἔκτακτα σοβαρὰ κοινοτικὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀπῆλθον κοινὴν ἀπόφασιν διὰ τὴν ἀντιμετώπισίν των, ὅπως ἦτο ὁ διχασμὸς τῆς νήσου τῶν ἀπὸ κομματικὰς ἔριδας καὶ διχονοίας⁵, ὁ κατατρεγμὸς συμπατριωτῶν τῶν ἀπὸ τὰς τουρδικὰς ἀρχὰς⁶, ἡ περιφρούρησις τῆς ὑγείας τῶν κατοίκων ἀπὸ ἐπιδημίας⁷, ἡ ματαίωσις ναυτολογίας νησιωτῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ τουρδικοῦ στόλου⁸ κ.ἄ.

Ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον παρουσιάζουσι τὰ κείμενα τῶν πρακτικῶν τῶν Γενικῶν Συ-

1. Διὰ τὸ ἔργον τῶν Ἑλλήνων Δραγομάνων τοῦ στόλου ὑπὲρ τῶν νήσων Βλ. Β. Σφυρόερα, Οἱ Δραγομάνοι τοῦ Στόλου. Ὁ Θεσμὸς καὶ οἱ φορεῖς, Ἀθῆναι 1965, 31 - 32, 64 κ.ἑ.

2. Βλ. Ἄ. Δ ρ α κ ά κ η, ἔ.ἄ. Α', 190 κ.ἄ.—Κ. Γ κ ι ώ ν, Ἱστορία τῆς νήσου Σίφνου, Σύρος 1876, κδ' - κε' κ.ἄ.

3. Πούμπλικον ἰνκάντον = δημόσιος πλειστηριασμὸς.

4. ΓΑΚ, Συλλογὴ Ζερλέντη, φάκ. 174.—Δ. Ζ α κ υ θ η ν ο ὦ, ἔ.ἄ., 264, 265, πρακτικὰ Φολεγάνδρου, 19 Ἀπριλίου 1803, 20 Μαΐου 1819 κ.ἄ.—Π. Ζ ε ρ λ έ ν τ η, Σύστασις τοῦ κοινοῦ τῶν Μυκονίων, 70 - 71, 76 - 78 κ.ἄ.

5. Βλ. ΓΑΚ χειρόγρ. 212, φ. 61^r καὶ 130^v, ἔγγραφα τοῦ 1734 καὶ 1744 τῆς Πάρου.—Φ λ ώ ρ ο υ Κ α τ σ ο υ ρ ο ὦ, Γράμμα συμφωνητικῶν τῶν τριῶν κοινῶν τῆς νήσου Νάξου, «Νησιωτικὴ Ἐπετηρὴς», 1 (1918), 155 - 159. Ἀρχικῶς ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Χρυσσαλλίδα», 3 (1865), 624 - 625.

6. ΓΑΚ, χειρόγρ. 212, φ. 111^v, πρακτικὸν τοῦ 1741, φ. 80^v, πρακτικὸν τοῦ 1738 τῆς Πάρου.—Ἰ ω ά ν. Ρ ά μ φ ο υ, ἔ.ἄ., 303 - 304, τῆς νήσου Κιμώλου τοῦ 1707 κ.ἄ.

7. Βλ. Ἄ. Δ ρ α κ ά κ η, ἔ.ἄ., Α', 42 - 47, 195 κ.ἄ.—Π. Ζ ε ρ λ έ ν τ η, ἔ.ἄ., 89 - 90 - ΓΑΚ χειρόγρ. 212, φ. 35^r, 45^r κ.ἄ., ἔγγραφα τῆς Πάρου.

Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἀντιμετώπιζον μεγάλους κινδύνους ἀπὸ τὴν μετάδοσιν σοβαρῶν ἐπιδημικῶν ἀσθενειῶν, ἐξ αἰτίας τῆς προσεγγίσεως πλοίων εἰς τοὺς λιμένας των, τὰ ὁποῖα προήρχοντο ἀπὸ χώρας, ὅπου μονίμως ἐνδημοῦσαν λοιμώδεις ἀσθένειαι. Τὸ 1728 ἡ Σύρος διέτρεξε κίνδυνον πλήρους ἐρημώσεως ἀπὸ τὴν ἐπιδημίαν πανώλους, ἡ ὁποία ἐθανάτωσε περισσοτέρους τῶν χιλίων, ἀπὸ τὰς τρεῖς χιλιάδας κατοίκους της. Βλ. Ἄ. Δ ρ α κ ά κ η, ἔ.ἄ., Α', 42 - 47, ὅπου δημοσιεύονται ἐνδιαφέροντα σχετικὰ ἔγγραφα.

8. Ἀρχεῖον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, τῆς 12 Μαρτίου 1800. Δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ Β. Σ φ υ ρ ό ε ρ α, Τὰ ἑλληνικὰ πληρώματα τοῦ τουρδικοῦ στόλου, Ἀθῆναι 1968, 137 - 138. Βλ. καὶ Α. Δ ρ α κ ά κ η, ἔ.ἄ., Α', 238 κ.ἄ.

νελεύσεων τῶν κοινῶν διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀργάνων τῆς αὐτοδιοικήσεως. Τὸ παλαιότερον ἕως ἐκ τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων πρακτικῶν, εἶναι τῆς Μυκόνου, τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1615¹. «Ἐστοντας κι νὰ ἠθέλαμεν ἔχει καμωμένο διὰ καπετάνιο μας νὰ γοβερνάει τὸ νησὶν ἐτοῦτο. . . κατὰ τὰ παράτια² κι τοὺς ὀρισμοὺς ὅπου ἔχομε . . . οἱ ὅποιοι ὀρισμοὶ διαλαμβάνου(ν). . . νὰ ἔχη ἐξουσία ὁ ραγιὰς νὰ διαλέγει κάθε χρόνο νὰ βάζει κριτῆ. . . ἔτσι τὴν σήμερον ἐμαζοκτῆκαμε ἐμεῖς ὅλος ὁ ραγιὰς ἤγουν οἱ λαϊκοὶ κι ἐδιαλέξαμεν διὰ τὸ(ν) πλέα(ν) καλλίτερο. . . κι βάλαμεν νὰ γοβερνάουσι τὸ νησί μας ἕως ἓνα χρόνον τοὺς. . .».

Τὸ πρακτικὸν ἐκλογῆς ὀργάνων τῆς διοικήσεως, τῆς 1 Ἀπριλίου 1667, τῆς ἰδίας νήσου, εἶναι ἐννοιολογικῶς περισσότερον διαμορφωμένον: «Ἐπειδὴ νὰ εἶναι χρειάζομενον τὸ νησί ἐτοῦτο νὰ βεβαιώσῃ γυρεύοντας ἄρχοντες ἐκδιαλεγμένους τιμίους καὶ ἄξιους νὰ κυβερνοῦν. . . τὸ νησίον ἐτοῦτο διὰ τοῦτο τὸ λοιπὸν συναθροισθέντες συνοδικῶς. . . οἱ αἰδεσιμώτατοι καὶ λογιώτατοι ἀφέντες κληρικοὶ. . . καὶ οἱ ἐντιμώτατοι ἄρχοντες καὶ ὅλο τὸ ἐποίμνιο, οἱ ὅποιοι ὁμογνωμισμένοι γυρεύοντας νὰ εὐρωμεν ἄξιον καὶ τίμιον ἄνδρα νὰ διορθῶναι καὶ νὰ κυβερνᾷ τὸ νησί ἐτοῦτο διὰ τοῦτο ἐπροβλέψαμε μὲ πρεπούμενη διάλεξη κοινῶς. . .»³.

Τὸ παλαιότερον γνωστὸν πρακτικὸν ἐκλογῆς κοινοτικῶν ἀρχῶν τοῦ Κάστρου τῆς Νάξου, τῆς 14 Ἰουνίου 1653, ἀναφέρει κατὰ τρόπον λιτὸν τὴν σχετικὴν διαδικασίαν: «Περὶ ὠφέλεια καὶ καλὸν τῆς κοινότητος Ναξίας οἱ κάτωθι γεγραμμένοι ἐκ μέρους τοῦ Κάστρου ἐπήφισαν ἐπιτρόπους τῆς αὐτῆς Κοινότητος τοὺς εὐγενεστάτους ἄρχοντες. . .»⁴.

Σημαντικὸς ἀριθμὸς πρακτικῶν Γενικῶν Συνελεύσεων ἀρχίζουσι μὲ τὴν ἐπίκλησιν πρὸς τὸν Θεὸν ἢ πρὸς τὸν τοπικὸν προστάτην ἅγιόν των ἢ πρὸς τὴν Παναγίαν. «Εἰς Δόξαν Θεοῦ καὶ τῆς Διαφέντρας μας Ἐκατονταπυλιανῆς. . . τὴν σήμερον οἱ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ τιμώτατοι προεστοὶ μὲ θέλησιν καὶ τῶν λοιπῶν ἔκαμαν ἐπήφισιν ἐπιτρόπου νὰ προβλέπει εἰς τὲς χρεῖτες τοῦ τόπου καὶ τὴν τάξιν. . .», ἀναφέρεται εἰς τὰ σχετικὰ πρακτικὰ τῆς Πάρου⁵.

1. Π. Ζερλέντη, Σύστασις. . ., 18 - 19.— Τοῦ ἰδίου, Παναγιώτης Νικουσίος καὶ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδαῆτος, ἄρχοντες Μυκονίων, «Νησιωτικὴ Ἐπετηρίς», 1 (1918), 165 κ.ά.

2. Παράτια = βεράτια, μπεράτια, ἐκ τῆς ἀραβικῆς προελεύσεως λ. berat = σουλτανικὸν διάταγμα. Βλ. μακρὸν ἄρθρον τοῦ L. F a k e t e, The encyclopaedia of Islam, I, 1170 - 1171, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

3. Π. Ζερλέντη, ἔ.ά., 23 - 24.

4. ΓΑΚ, Συλλογὴ Ζερλέντη, φάκ. 173 — Δ. Ζακυθνοῦ, ἔ.ά., 260.

5. ΓΑΚ χειρόγρ. 212, φ. 35^r, πρακτικὸν ἐκλογῆς τῆς 12 Νοεμβρίου 1730. Βλ. καὶ ἄλλα παρόμοια φ. 351^v, 68^r, 89^v, κλπ.

Ἡ σχετική διάταξις τῶν ἀκτιναμέδων παρεῖχεν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν νήσων τὴν δυνατότητα νὰ ἐκλέγουν «ὅποιον ἤθελαν» καὶ «ὅποῖον τῶν ἀρέσει» διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου των, χωρὶς νὰ καθορίζει τὸν ἀριθμὸν ἢ νὰ θέτῃ ἄλλας δεσμεύσεις. Ἐπομένως τὸ θέμα τῆς ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως τῆς κοινότητος καὶ ὁ τρόπος διοικήσεως τοῦ τόπου των, ὅπως καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκλεγομένων κοινοτικῶν ἀρχόντων, ἔμενεν εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀπόφασιν τῶν προεστῶν καὶ τῶν ἄλλων ἰσχυρῶν τοπικῶν παραγόντων. Ἐκάστη νῆσος ὠργάνωνε τὴν κοινοτικὴν τῆς αὐτοδιοίκησιν συμφώνως πρὸς τὰς τοπικὰς συνηθείας καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς. Τοῦτο προκύπτει σαφῶς ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῶν πρακτικῶν τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ θέμα αὐτὸ ὑπάρχουν ἄλλοτε σημαντικαὶ καὶ ἄλλοτε δευτερεύουσαι διαφοραὶ ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην νῆσον. Κοινὰ σημεῖα εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς ἐκλογῆς τῶν νέων διοικητικῶν ὀργάνων εἰς γενικὰς γραμμὰς ἦσαν:

Ἡ ἐκλογή ἐγίνετο μὲ τὴν σύγκλησιν εἰδικῆς γενικῆς συνελεύσεως τῆς κοινότητος, ὅπως ἤδη ἔχει ἀναφερθῆ.

Κατὰ κανόνα ἡ ἐκλογή ἐγίνετο ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς προκρίτους τοῦ τόπου, οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ οἱ οἰκονομικῶς ἰσχυρότεροι.

Ἡ διάρκεια τῆς θητείας τῶν ἐκλεγομένων ἦτο δι' ἓνα χρόνον, μὲ δυνατότητα ἐπανεκλογῆς ἢ σιωπηρᾶς χρονικῆς παρατάσεως, εἰς δυσκόλους περιστάσεις.

Δικαίωμα ἐκλογῆς εἶχον μόνον τὰ μέλη τῆς κοινότητος ἐκάστης νήσου, τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐντόπιοι, νὰ κατοικοῦν μονίμως εἰς αὐτὴν καὶ νὰ πληρῶνουν τὸν φόρον τοῦ κεφαλοχάρατος, ἐφόσον ἡ καταβολὴ αὐτοῦ τοῦ φόρου μόνον ἔδινε τὴν ιδιότητα τοῦ ὑπηκόου τῆς Πύλης. Ὅσοι τῶν κατοίκων τῶν νήσων δὲν κατέβαλλαν αὐτὸν τὸν φόρον, ἔστω καὶ ἂν ἐπλήρωναν ὅλους τοὺς ἄλλους, δὲν ἠδύνατο νὰ γίνουν μέλη τῆς κοινότητος, νὰ συμμετέχουν εἰς τὰς γενικὰς συνελεύσεις καὶ νὰ ἔχουν δικαίωμα ἐκλογῆς εἰς ὅλα τὰ κοινοτικὰ ἀξιώματα¹.

Ὁ δραγομάνος τοῦ στόλου Παναγ. Μουρούζης εἰς γράμμα του πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Μυκόνου, τῆς 22 Ἰουνίου 1805, ἐτόνιζεν ὅτι οἱ «σέδικοι (. . .) καὶ νατζιονάδοι», οἱ ὑπῆκοι καὶ οἱ ἰθαγενεῖς, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπλήρωναν κεφαλοχάρατο, ἔστω καὶ ἂν κατέβαλλαν ὅλα τὰ ἄλλα φορολογικὰ δοσίματα, ἔπρεπε νὰ ἀποκλείωνται ἀπὸ τὰς συνελεύσεις τοῦ κοινοῦ καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν διεκδίκησιν καὶ κατάληψιν κοινοτικοῦ ἀξιώματος².

1. Περισσότερα βλ. εἰς Ἑλένης Κούκου, ἔ.ἀ., 72 κ.ἑ.

2. ΓΑΚ, Συλλογὴ Ζερλέντη, φάκ. 161.— Δ. Ζακυθνοῦ, ἔ.ἀ., 272. Τὸ ἔγγραφο ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰ. Βισβίτζη, Ἡ Κοινοτικὴ διοίκησις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, «L'Hellénisme contemporain». «Ἡ πεντακοσιοστὴ ἐπέτειος ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως», Ἀθῆναι 1953, 189 σημ. 1, χωρὶς μνεῖαν τοῦ ἀρχείου ὅπου εὑρίσκεται.

Ἐκλεισμοὶ αὐτοὶ ἀφοροῦσεν εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἀπελάμβαναν τῆς προστασίας κάποιας Εὐρωπαϊκῆς χώρας καὶ οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο προστατευόμενοι¹.

Ἐπιπέδιο τῶν ἐκλεγομένων διοικητικῶν ἀρχόντων δὲν ἦτο ὁ ἴδιος δι' ὅλας τὰς νήσους, ἀλλ' οὔτε καὶ σταθερὸς δι' ἐκάστην ἐξ αὐτῶν. Ἐπιπέδιο ἀριθμὸς τῶν ψηφισομένων ἦτο ἕνας ἕως δύο. Εἰς περιόδους ὅμως κατὰ τὰς ὁποίας ὑπῆρχαν ἐνδογενεῖς ἢ ἐξωγενεῖς δυσκολίαι ἢ ἀνωμαλίαι ἢ κίνδυνοι καὶ σπανιότερον εἰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας περισσύτεροι ἰσχυροὶ παράγοντες διεξεδίχοντο τὸ ἀξίωμα τοῦ κοινοτικοῦ ἐπιτρόπου, ὅποτε ὁ λαὸς ἐδιχάζετο εἰς κομματικὰ παρατάξεις καὶ φάτριαι, ἐξέλεγαν περισσοτέρους, ἕως τέσσαρας² ἢ καὶ ἕως πέντε³, προκειμένου νὰ ἰκανοποιήσουν τὰς φιλοδοξίας τῶν διεκδικητῶν καὶ προλάβουν τὴν δημιουργίαν ἐκρύθμου καταστάσεως εἰς τὸν τόπον των. Τοῦτο ὅμως ἀπετέλει ἐξαίρεσιν μᾶλλον⁴.

Ἐπιπέδιο ὀνομασία τῶν κοινοτικῶν ὀργάνων ἦτο ἐπιτροπὸι ἢ προεστοί. Σπανιότερον ἀναφέρονται εἰς τὰ ἔγγραφα καὶ μὲ ἄλλας ὀνομασίας, ὅπως καπετάνιοι⁵, ἀρχοντες⁶, προβλεπταὶ ἢ ἐπιτηρηταί⁷, ἀρχηγοί⁸, ἐπιστάται τῆς χώρας⁹, γέροντες τῆς χώρας¹⁰, ἐκλαμπροὶ ἀθέντες¹¹, γραμματικοί¹², σύντυχοι ἢ σύνδικοι¹³.

1. Βλ. Π. Κοντογιάννη, Οἱ προστατευόμενοι, «Ἀθηνᾶ», 29 (1917), 37 κ.ά.

2. ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Μυκόνου, Λυτὰ ἔγγραφα, φάκ. 20 τοῦ 1693.—Ἀ. Δρακάκη, ἔ.ά., Α', 193 κ.ά.—Π. Ζερλέντη, Σύστασις. . ., 83 - 85.—Π. Κοντογιάννη, Οἱ Ἑλληνες κατὰ τὸν πρῶτον ἐπὶ Αἰκατερινῆς Β' Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, (1768 - 1774), Ἀθῆναι 1903, 468 κ.ά.

3. ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Μυκόνου, Λυτὰ ἔγγραφα, φάκ. 20, τῆς 25 Σεπτ. 1692 καὶ τῆς 1. Σεπτ. 1773.—Π. Κοντογιάννη, ἔ.ά., 468, πρακτικὸν τῆς 4 Μαρτίου 1773 κ.ά.

4. Βλ. Α. Δρακάκη, ἔ.ά., Α', 233, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἡ κοινότης τῆς Σύρου ἐψήφισε τὸ 1819 ἐξὶ ἐπιτρόπους. Πρβλ. καὶ Ν. Μοσχοβάκη, ἔ.ά., 122.

5. Π. Ζερλέντη, ἔ.ά., 18 - 19, πρακτικὸν κοινοῦ Μυκόνου τοῦ 1615.

6. Π. Ζερλέντη, ἔ.ά., 23 κ.ά.

7. Ἰωάν. Ράμφοῦ, ἔ.ά., 343 - 345, πρακτικὸν τῆς Κιμῶλου τοῦ 1796.

8. Ἀρχεῖον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας, ἀρ. ἐγγράφου 8689, τῆς Ἀντιπάρου τοῦ 1706.

9. ΓΑΚ, Συλλογὴ Ζερλέντη, φάκ. 174.—Δ. Ζακυθινόῦ, ἔ.ά., 265, τῆς Φολεγάνδρου τοῦ 1811.—Ἀ. Δρακάκη, ἔ.ά., Α', 192.

10. Π. Ζερλέντη, ἔ.ά., 19.—Ἀ. Δρακάκη, ἔ.ά., Α', 192 κ.ά.

11. Ἰ. Χατζηδάκη, ἔ.ά., 267 - 268.

12. Ἰ. Ψύλλα, Ἱστορία τῆς νήσου Κέας, Ἀθῆναι 1920, 153 - 154.

13. Ἀρχεῖον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας, ἀριθ. ἐγγράφου 8075, πρακτικὸν τῆς Νάξου τοῦ 1693.—Β. J. Siot, «Οὐνίται» τῆς Μήλου καὶ τῆς Κιμῶλου κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, «Κιμωλιακά», 6 (1976), 209 - 210, πρακτικὸν τῆς Μήλου τοῦ 1664 κ.ά. Σύνδικος ἢ σύντυχος, ἐνετ. sindaco-sindaco «ufficio presso a noi di chi rappresenta un Comune, essendone capo», G. Boerio, Dizionario del dialetto veneziano, Venezia 1829, 589.

Ἀργότερον ἀπὸ τὰ τέλη περίπου τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ κυρίως ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου, οἱ κοινοτικοὶ ἄρχοντες ἀποκαλοῦνται καὶ κοτσαμπάσηδες¹, ἰδίως εἰς τὰς μεγάλας νήσους.

Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν νέων ὀργάνων τῆς αὐτοδιοικήσεως, ἀντίγραφον τοῦ πρακτικοῦ τῆς ἐκλογῆς τῆς συνελεύσεως τοῦ κοινοῦ, ἢ λεγομένη («πατέντα»)², ἐπικυρωμένου καὶ διὰ τῆς σφραγίδος τῆς κοινότητος, ἔπρεπε νὰ σταλῆ εἰς τὰς ἀρχαίας ἀρχὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἐπικύρωσιν, χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ τηρεῖται πάντοτε καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς νήσους³. Ἡ ἐπικύρωσις τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἦτο ἐντελῶς τυπικὴ, ἐκτὸς ἐλαχίστων μεμονωμένων περιπτώσεων, ὅπως π.χ.: «Ὅταν ἡ ἐκλογὴ τῶν νέων ἀρχῶν εἶχε διχάσει τὸ ἐκλεκτορικὸν σῶμα, ὅταν οἱ ἀποτυχόντες ἡμφεσβήτουν ἢ προσέβαλλαν τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπιτυχόντων ἢ καὶ ὅταν οἱ ἐκλεγέντες ἦσαν ἄτομα ἐντελῶς ἀνεπιθύμητα, λόγῳ τῆς δράσεώς των, εἰς τὰς τουρκικὰς εἴτε εἰς τὰς τοπικὰς ἀρχὰς⁴.

Ἀπὸ τὰς μέχρι τοῦδε ἐρεῦνας διαφόρων ἱστορικῶν αἰ δικαιοδοσίαι καὶ αἱ ἀρμοδιότητες τῶν ὀργάνων τοῦ θεσμοῦ τῆς αὐτοδιοικήσεως κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν εἰς γενικὰς γραμμὰς ἦσαν γνωσταί. Ἡ περιγραφή ὅμως τῶν δικαιοδοσιῶν των δὲν εἶχε γίνῃ κατὰ κανόνα, ἔπειτα ἀπὸ ἐρευνα τῶν πηγῶν. Καὶ ἡ λεπτομερὴς ἀναδίφησις τῶν ἐγγράφων εἰς τὰ ἀρχεῖα ἀπέδωκεν ἄγνωστα καὶ συγκεκριμένα στοιχεῖα διὰ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ εἰδικώτερον διὰ τὰς Κυκλάδας.

Εἰς ὅσας νήσους ὑπῆρχον Λατῖνοι κάτοικοι, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς φραγκοκρατίας, οἱ κοινοτικοὶ ἄρχοντες ὀνομάζονται ἐνίοτε καὶ σύνδικοι ἢ σύντυχοι. Βλ. W. Miller, Lichtle's «Description of Naxos», «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher», 6 (1927 - 1928), 448.— Δ. Ρόσσοῦ, ἔ.ἀ., 8 - 9 σημ. (β) κ.ἀ. Ἡ τελευταία αὐτὴ ὀνομασία ἐπεκράτησεν εἰς τὰς νήσους καὶ κατὰ τὴν σύντομον κατάληψιν των ὑπὸ τῶν Ρώσων, τὸ 1771 - 1774.

1. Ἄ. Δρακάκη, ἔ.ἀ., Α', 189, 215 κ.ἀ.— Ἄ. Σιγάλα, Ἐνέκδοτα ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν Κοτσαμπάσηδων, «Ἑλληνικά», 3 (1930), 79 κ.ἀ.— Τοῦ ἰδίου, Ἡ πατέντα τῶν Κοτσαμπάσηδων, «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος», 1930, 410 κ.ἀ.— Δ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος Β', 230 κ.ἐ. κ.ἀ.

2. Πατέντα, ἐνετ. patente = ἐπίσημον ἔγγραφον, πιστοποιητικόν, ἐξουσιοδότησις.

3. Βλ. Ἄ. Δρακάκη, ἔ.ἀ., Α', 193.— Ἄ. Σιγάλα, Ἡ πατέντα τῶν Κοτσαμπάσηδων, 407.— Σ. Ἀντωνιάδου, Τὰ Δημοτικά, Α', Ἀθῆναι 1842, 121 κ.ἀ.

4. Βλ. χαρακτηριστικὸν περιστατικόν, τὸ ὅποιον συνέβη εἰς τὴν Κίμωλον τὸ 1759, ὅταν οἱ κάτοικοι μετὰ παρρησίας ἠρνήθησαν νὰ ἐκλέξουν ὡς ἄρχοντά των τὸν προτεινόμενον ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, «διότι ἐγύρευε πάντα τὸ συμφέρον τὸ ἐδικό του καὶ ὄχι τῆς πτωχολογιάς». Βλ. εἰς Ἐλένης Κούκου, ἔ.ἀ., 139.

Ἄλλο παρόμοιον περιστατικόν εἰς τὴν νήσον τῆς Σύρου, βλ. εἰς Ἄ. Σιγάλα, Ἐνέκδοτα ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν Κοτσαμπάσηδων, 75 - 76.

Βασική διαπίστωση εκ τῆς μελέτης τοῦ κειμένου τῶν ἐγγράφων, ὅσον διεσώθησαν, εἶναι ὅτι κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν δὲν ὑπάρχει διάκρισις ἐξουσιῶν. Κατὰ κανόνα τόσον αἱ ἐκτελεστικαὶ ἢ διοικητικαὶ ὅσον καὶ αἱ δικαστικαὶ ἐξουσίαι ἡσχοῦντο ἀπὸ τὰ ἴδια πρόσωπα: τοὺς ἐπιτρόπους καὶ τοὺς προεστούς.

Ἡ οἰκονομικὴ διαχείρισις τῶν ἐσόδων τοῦ τόπου των καὶ κυρίως ἡ κατανομὴ καὶ ἡ εἴσπραξις τῶν φόρων, τῶν «αὐθεντικῶν δοσιμάτων», ὅπως ἀναφέρονται εἰς τὰ ἐγγράφα αἱ πάσης φύσεως φορολογίαι, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐπιβληθῆ εἰς τὰς νήσους ἀπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν, ἦσαν ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια καθήκοντα τῶν ὀργάνων τῆς αὐτοδιοικήσεως¹.

Τὸ φορολογικὸν πρόβλημα διὰ τοὺς ὑποτελεῖς λαοὺς ἐγένετο περισσότερον πολύπλοκον ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Πύλη ὥριζεν εἰς τὸ τέλος κάθε οἰκονομικοῦ ἔτους, τὸ εἶδος τοῦ νομίσματος μὲ τὸ ὁποῖον θὰ ἐδέχετο τὴν καταβολὴν τῶν φόρων καὶ μὲ ποίαν «νομισματικὴν ἀντιστοιχίαν», δεδομένου ὅτι ἡ ἀξία τῶν νομισμάτων διέφερεν ἀπὸ τὴν μίαν περιοχὴν εἰς τὴν ἄλλην. Ἡ φορολογικὴ καὶ νομισματικὴ ἀστάθεια καὶ μεταβλητότης τῆς Πύλης ἐπεδείωνε τὸ ἤδη περιπεπλεγμένον αὐτὸ φορολογικὸν σύστημα². Ὅποτε τὸ ἔργον τῶν ὀργάνων τῆς αὐτοδιοικήσεως καθίστατο δυσκολώτερον εἰς τὴν κατανομὴν τῶν διαφόρων φόρων.

Ἡ Τουρκία, ὅπως εἶναι γνωστὸν, ἐφήρμοζε κατὰ κανόνα εἰς τὰς ὑποτελεῖς χώρας τὸ διανεμητικὸν φορολογικὸν σύστημα³. Ὄριζε δηλαδή ἐκ τῶν προτέρων

1. Τὸ θέμα τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς φορολογίας, τὰς ὁποίας ἐπέβαλλεν ἡ Τουρκία καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου εἶναι τεράστιον καὶ πολὺπλοκον. Ὁ Ἄ. Δρακάκης, ὁ νομομαθὴς ἱστορικός, γράφει ὅτι «ἐν ἐκ τῶν πλέον πολυπλόκων ζητημάτων. . . τῆς ἱστορίας τῶν νήσων μας ἐπὶ Τουρκοκρατίας, εἶναι καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐπιβληθείσης εἰς αὐτὰς παρὰ τῶν Τούρκων φορολογίας. . . καὶ τοῦ ἐφαρμοζομένου φορολογικοῦ συστήματος». Ἐ.ἀ., Α', 245. Γενικώτερον διὰ τὰ οἰκονομικὰ καὶ φορολογικὰ προβλήματα τῶν βαλκανικῶν χωρῶν κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας βλ. Σπ. Ἀσδραχᾶ, Προβλήματα οἰκονομικῆς ἱστορίας τῆς τουρκοκρατίας, εἰς τὸν συλλογικὸν Τόμον «Ἡ οἰκονομικὴ δομὴ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν στὰ χρόνια τῆς Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας. ιε' - ιθ' αἰ.», Ἀθήνα 1979, 19 - 42, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

2. Βλ. Ν. Svoronos, *Le commerce de Salonique au XVIIIe siècle*, Paris 1956, 114 κ.έ., ὅπου καὶ βιβλιογραφία. Διὰ τὸ νομισματικὸν πρόβλημα τῆς Τουρκίας κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰ. βλ. γενικώτερον εἰς τὸν F. Braudel, *La Méditerranée à l'époque de Philippe II*, 2η ἐκδ., Paris 1966, 415 κ.έ. ὅπου καὶ βιβλιογραφία. Πρβλ. καὶ Ν. Μοσχόβακη, ἔ.ἀ., 78 κ.ά.

3. Γενικώτερον διὰ τὸ φορολογικὸν σύστημα τῆς Τουρκίας, Βλ. Ν. Beldiceanu, ἔ.ἀ., VII, 91 κ.έ.— Ν. Svoronos, ἔ.ἀ., 35 κ.έ.— H. Gibb-H. Bowen, *Islamic society and the West. A study of the impact of western civilization on Moslem culture in the Near East*, v. 1², London - New York. — Toronto 1957, 1 - 37.— Sencer Divtçioğlu, *Οἰκονομικὸ μοντέλο τῆς ὀθωμανικῆς κοινωνίας* (ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰ.), εἰς τὸν τόμον «Ἡ Οἰκονομικὴ δομὴ τῶν

τὸ συνολικὸν ὕψος τοῦ ποσοῦ τῆς φορολογίας διὰ τὴν κάθε χώραν ἢ τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν καὶ οἱ τοπικοὶ διοικητικοὶ παράγοντες, τὰ αἰρετὰ ὄργανα τῆς αὐτοδιοικήσεως, ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ κατανέμουν τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ὄφειλε νὰ καταβάλλῃ ὁ κάθε φορολογούμενος, ἀναλόγως πρὸς τὴν οἰκονομικὴν του κατάστασιν¹.

Αἱ φράσεις τῶν πρακτικῶν τῆς ἐκλογῆς τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων, διὰ τῶν ὁποίων καθορίζοντο αἱ δικαιοδοσίαι των εἶναι λιταί, σύντομοι καὶ γενικαί, ὅπως π.χ. «νὰ κυβερνοῦν καὶ νὰ ἐπιτροπεύουν μὲ πολλὴν ἐπιμέλεια, ὅ,τι ὑπόθεσες ἔχει ἢ κοινότης»² ἢ «νὰ ἐπιτροπεύει καὶ νὰ διορθώνει μὲ κάθε ἐπιμέλειαν τὰς χρεῖτες ὅλες πὸν ἡμποροῦν νὰ εἶναι τοῦ κοινοῦ. . .»³, ἢ «νὰ κάμνουν ζάπτι⁴ καὶ νὰ κομαντάρουν⁵, νὰ περιμαζώνουν τ' αὐθεντικὰ χαράτσια⁶, τάνσες⁷ καὶ ἀβανίες⁸, πὸν θέλουν τύχει, ἀλκνές,

βαλκανικῶν χωρῶν», 115 - 131.— Α. Βακαλοπούλου, 'Ιστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, Β', ἐκδ. 2α, Θεσσαλονίκη 1976, 25 - 31, ὅπου καὶ πλουσία βιβλιογραφία. Πρβλ. καὶ Κώστα Βεργοπούλου, Τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα στὴν Ἑλλάδα, Ἀθήνα 1975, 36 - 40.

1. Εἰς τὰ ΓΑΚ σώζονται φορολογικοὶ κατάλογοι ἀπὸ τὰς Κυκλάδας, ὅπου καταχωρίζεται ὀνομαστικῶς ἢ ἀκίνητος περιουσία τοῦ κάθε φορολογουμένου, καθὼς καὶ τὸ ποσὸν τοῦ ἀναλογούντος εἰς ἕκαστον φόρου. Βλ. ἐνδεικτικῶς: ΓΑΚ, χειρόγρ. 92, τοῦ «1793 Ἀγούστου 1» τῆς Μυκόνου, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον: «Σκαροῦμπελον τοῦ χαρατίου. . . (μὲ) ὅλα τὰ ὀνόματα μὲ τὰ πραγματά των, καθὼς φαίνεται εἰς τὴν παλαιὰν στίμα».

ΓΑΚ, χειρόγρ. 107, Μυκόνου τοῦ 1820. Περιλαμβάνει τὰ ὀνόματα τῶν φορολογουμένων ἀπὸ τὸ Α - Ι ('Ιωάννης) καὶ χειρόγρ. 108, συνέχεια τοῦ προηγούμενου ἀπὸ τὸ γράμμα Κ - Χ: «Πίναξ τοῦ δευτέρου τόμου, ἀρχίζοντας ἀπὸ 1819, Ὀκτωβρίου 8, Μύκονος».

Ἡ καταχώρισις καὶ εἰς τὰ τρία χειρόγραφα γίνεται κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν μικρῶν ὀνομάτων, ὅχι τῶν ἐπωνύμων. Ἡ κτηματικὴ περιουσία τῶν ναῶν καὶ τῶν μονῶν δὲν ἀπογράφεται, διότι ἦτο ἀφορολόγητος, ὅπως καθορίζετο εἰς τοὺς διαφόρους προνομιακοὺς ἀκτιναμέδες. Βλ. διὰ μακρῶν Ἑλένης Ε. Κούκου, Θεσμοὶ καὶ προνόμια τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴν ἄλωση, Ἀθήναι 1984, 67 κ.ξ.

2. Π. Ζερέντη, Σύστασις τοῦ κοινοῦ τῶν Μυκονίων, 82.

3. ΓΑΚ, χειρόγρ. 212, φ. 35r.

4. «Κάνω ζάπτι» = ἐδῶ κατανέμω τοὺς φόρους. Λεπτομερῆ ἐρμηνεῖαν καὶ ἀνάλωσιν τοῦ νομικοῦ αὐτοῦ ὄρου βλ. εἰς Γ. Πετροπούλου, Νομικὰ ἔγγραφα Σίφνου τῆς συλλογῆς Γ. Μαριδάκη (1684 - 1835) μετὰ συμβολῶν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ Μεταβυζαντινοῦ Δικαίου, ἐκδ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Ἀθήναι 1956, 14 - 18.

5. Κομαντάρω, ἰταλ. comandare = διατάσσω, ἐλέγχω, διοικῶ.

6. Αὐθεντικὰ χαράτσια = οἱ φόροι τοὺς ὁποίους ἢ Πύλη εἶχεν ἐπιβάλλει εἰς τὰς νήσους.

7. Τάνσες, ἐνετ. tansa ἢ tanso = φόρος, ἔκτακτος εἰσφορὰ διὰ τὴν κάλυψιν δαπανῶν, ἐκτὸς τῆς συνήθους φορολογίας. Εἰς τὰ ἔγγραφα ἀπαντᾶται καὶ δάτζιο-dacio, Βλ. Ἀ. Δρακάκη, ἔ.ἀ., Α', 252.— Ι. Λυκούρη, ἔ.ἀ., 24, 106.

8. Ἀβανία, ἰταλ. avania = φόρος, ὕβρις, ἀδικία, συκοφαντία. Αἱ ἀβανίαι ἦσαν μία τῶν

κομέρκιο¹ και πᾶν ἄλλο»², νὰ ἐκπροσωποῦν τὴν κοινότητα «ὅταν εἶν' τῆς χρείας. . . ἔμπροσθεν εἰς κάθε αὐθεντιαν³ και ζητήματος εἰς βοήθειαν τῆς κοινότητος»⁴ ἢ κατασταίνομεν ἀξιόλους νοικοκύρους (=ἐπιτρόπους) διὰ χρόνον ἕνα νὰ κάμουν και νὰ ξεκάμουν, καθὼς διαλαμβάνει ἡ λεγόμενη νταρίφα⁵ διὰ κάθε κυβέρνησιν και καλωσύνην τοῦ τόπου μας⁶, ἢ «νὰ ἐπιτροπεύει και νὰ διορθώνει μὲ κάθε ἐπιμέλειαν τὲς χρεῖες ὅλες πὸν ἡμποροῦν νὰ εἶναι τοῦ κοινοῦ μας. . . νὰ ἡμπορεῖ νὰ πηγαίνει ἔμπροσθεν εἰς κάθε ἀφέντην και ἐξουσιαστὴν πὸν ἔρχεται εἰς τὸ νησί μας, νὰ παρησιάζεται και νὰ ἀποκρίνεται εἰς τὰ ζητήματά τους πρὸς ὄφελος κοινὸ. . .» και νὰ συγκεντρώνει «στὰ χέρια του ἀπὸ τοὺς καταστιχάρους του δοσίματα. . . δίνοντας (εἰς τοὺς φορολογουμένους) και τὶς συνηθισμένες ρετσιβούτες»⁷. Εἰς τὰς λιτὰς ὅμως αὐτὰς και γενικὰς φράσεις τῆς περιγραφῆς τῶν καθηκόντων και τῶν δικαιοδοσιῶν τῶν ὀργάνων τῆς αὐτοδιοικήσεως περιλαμβάνετο πᾶν ὅ,τι ἀπέβλεπεν εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ὄρων διοικήσεως και διαβιώσεως τῶν κατοίκων τῶν νήσων: Ἐπὶ τὰ πλέον ἀπλᾶ προβλήματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἕως τὰ περισσότερον σοβαρὰ και πολὺπλοκα, ὅπως ἦτο ἡ διαπραγματεύσεις πολλῶν θεμάτων — και μάλιστα οἰκονομικῶν — μὲ

μεγαλυτέρων δοκιμασιῶν τῶν κατοίκων τῶν νήσων. Ὁ Pitton de Tournefort, Relation d'un voyage du levant fait par ordre du roy, A. L y o n, 1717, 1, 181, γράφει ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐπενόουν συνεχῶς νέας ἀβανίας εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων διὰ νὰ τοὺς ἀπογυμνῶουν οἰκονομικῶς. Βλ. ὅσα σχετικὰ γράφουν και οἱ Π. Ζερλέντης, Ἐκ τῶν νησιωτικῶν. . ., «Νησιωτικὴ Ἐπετηρίς», 1 (1918), 32 - 34.— Η. G i b b - H. B o w e n, ἔ.ἀ. 1¹, 263 σημ. 1, 311 - 312 και 1², 49, 62, 125, σημ. 3 κ.ἀ.

1. Κομέρκι, λατ. commercium, βυζαν. κομέρκιον = φόρος ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων και ἐξαγομένων, τελωνειακοὶ δασμοί. Σπανιώτερον φόρος ἐπὶ τῆς παραγωγῆς και μάλιστα βαρύτερατος. Βλ. Α. Δ ρ α κ ἄ κ η, ἔ.ἀ., Α', 259 - 261. Γενικώτερον διὰ τοὺς τελωνειακοὺς δασμοὺς βλ. Μ. Σ α κ ε λ λ α ρ ῖ ο υ, Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν δευτέραν Τουρκοκρατίαν (1715 - 1821), Ἀθήναι 1939, 67 - 68—Β. Δημητριάδης, ἔ.ἀ., 97 - 98.— Β. Κ ρ ε μ μ υ δ ᾶ, Τὸ ἐμπόριο τῆς Πελοποννήσου στὸ 18ο αἰῶνα, 1715 - 1792 πολλαχοῦ.—A r n o M e h l a n, Οἱ ἐμπορικὸι δρόμοι στὰ Βαλκάνια κατὰ τὴν τουρκοκρατία, εἰς τὸν τόμον «Ἡ Οἰκονομικὴ δομὴ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν», 377 κ.ἀ.

2. ΓΑΚ, Συλλογὴ Ζερλέντη, φάκ. 173.— Δ. Ζ α κ υ θ η ν ο ῦ, ἔ.ἀ., 260, πρακτικὸν τοῦ Κάστρου τῆς Νάξου, 14 Ἰουνίου 1653.

3. Ἐνώπιον τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν.

4. ΓΑΚ, Συλλογὴ Ζερλέντη, φάκ. 173.— Δ. Ζ α κ υ θ η ν ο ῦ, ἔ.ἀ., 260.

5. Νταρίφα, ταρίφα, ἐνετ. tarifa = διατίμησις, τιμολόγιον και κατ' ἐπέκτασιν πῖναξ, κατάλογος. Βλ. G. B o e r i o, ἔ.ἀ., 662, ὅπου και ἄλλαι σημασίαι τῆς λέξεως.

6. ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Μυκόνου, Λυτὰ ἔγγραφα, φάκ. 20, πρακτικὸν τῆς Μυκόνου, τῆς 25 Σεπτεμβρίου 1692.

7. ΓΑΚ, χειρόγρ. 212, φ. 35^r, πρακτικὸν τῆς Πάρου, τῆς 12 Νοεμβρίου 1730.

τάς τουρκικάς ἀρχάς: Ἐκ τῆν κατασκευῆν ἢ συντήρησιν τῆς «ἀφεντικῆς στράτας» καὶ τῆν διατίμησιν τῶν προϊόντων τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς ἢ τῶν εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων — διὰ νὰ προφυλάσσωνται οἱ κάτοικοι ἀπὸ τῆν αἰσχροκέρδειαν ἢ τῆν ἐκμετάλλευσιν τῶν παραγωγῶν καὶ ἐμπορῶν¹ — ὡς τῆν «ἐπιστασίαν τῆς σάνιτας», τῆν περιφρούρησιν δηλαδὴ τῆς υἰείας τῶν κατοίκων τοῦ τόπου των². Ἐκ τῆν φροντίδα διὰ τῆν μείωσιν τῶν κοινοτικῶν χρεῶν³, τῆν ἐλάφρυνσιν τῆς φορολογίας ἢ τῆν ἀποτροπῆν ἐπιβολῆς νέων φορολογικῶν ἐπιβαρύνσεων⁴, ὡς τῆν διασφάλισιν τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῶν κατοίκων, ἀπὸ αὐθαιρέτους καταπατήσεις ἢ ἀγροζημίας⁵. Ἐκ τῆν ἐπαγρύπνησιν διὰ τῆν τήρησιν καὶ ἐφαρμογῆν ὅλων τῶν τοπικῶν θεσμίων ὡς τῆν τιμωρίαν τῶν παραβατῶν καὶ τὸν κολασμὸν τῶν ἐνόχων⁶.

Μία ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας δικαιοδοσίας τῶν ὀργάνων τῆς αὐτοδιοικήσεως κατὰ τῆν περίοδον αὐτῆν — ἂν ὅχι καὶ ἡ σπουδαιότερα — εἶναι ἡ εἰς αὐτοὺς παραχώρησις τοῦ προνομίου διὰ τῆν ρύθμισιν καὶ ἐκδίκασιν τῶν δικαστικῶν διαφορῶν τῶν κατοίκων, κατὰ τὸ τοπικὸν ἐθιμικὸν δίκαιον, χωρὶς τῆν παρέμβασιν τῶν κἀδήδων. Ἡ σπουδαιότης τούτου τοῦ προνομίου ἐγκεῖται εἰς τὸ ὅτι ἀφ' ἐνὸς ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ ἡ δύναμις τοῦ ἰσχύοντος ἐθιμικοῦ δικαίου τῶν νήσων καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης θὰ ἐγίνετο ἀπὸ πρόσωπα τῆς ἰδικῆς των ἐκλογῆς, ἀπὸ συμπατριώτας των⁷.

1. Βλ. Π. Ζερλέντη, Σύστασις. . ., 19 - 23, 73 - 74.—Ἄ. Δρακάκη, ἔ.ἀ., Α', 106 κ.έ.—ΓΑΚ, Συλλογὴ Ζερλέντη, φάκ. 174.—Δ. Ζακυθηνοῦ, ἔ.ἀ., 265 κ.ά.

2. ΓΑΚ, χειρόγρ. 212, φ. 23^v - 24^r. Τῆν φροντίδα αὐτῆν συνήθως τὰ ἔγγραφα ἀναφέρουν μὲ τὸν ἐνετικὸν ὄρον «κουτουμασία», contumacia = κάθαρσις, ἀπολύμανσις, καραντίνα, G. Boerio, ἔ.ἀ., 152. Πρβλ. καὶ Ἄ. Δρακάκη, ἔ.ἀ., Α', 42 - 47. Περὶ σφόδρα βλ. εἰς Ἐλένης Κούκου, Οἱ κοινοτικοὶ θεσμοὶ στὶς Κυκλάδες, 164 κ.έ.

3. ΓΑΚ, Συλλογὴ Ζερλέντη, φάκ. 163.—Δ. Ζακυθηνοῦ, ἔ.ἀ., 262, ἔγγραφα 27 Ἀυγούστου 1797, 29 Ἰουλίου 1804 κ.ά.—Ἀρχεῖον Γενναδείου Βιβλιοθήκης, Νησιωτικά, Ms. K24, 3.

4. Π. Ζερλέντη, Ἱστορικὰ σημειώματα ἐκ τοῦ βιβλίου τῶν ἐν Νάξω Καπουκίνων, Ἐρμούπολις 1922, 117 - 119.—Τοῦ ἴδιου, Φεουδαλικὴ πολιτεία ἐν τῇ νήσῳ Νάξῳ, Ἐρμούπολις 1925, 37.

5. Π. Ζερλέντη, Σύστασις. . ., 19 - 23.

6. Π. Ζερλέντη, ἔ.ἀ. Πρβλ. καὶ Δ. Ζακυθηνοῦ, Ἡ Τουρκοκρατία, 32.

7. Διὰ τοὺς λόγους οἱ ὅποιοι ὑπηγόρευσαν εἰς τοὺς σουλτάνους τῆν παραχώρησιν καὶ δικαστικῶν προνομίων εἰς τοὺς ἀλλοθρήσκους ὑπὸ τὸν ὄνομα βιβλιογραφία. Βλ. ἐνδεικτικῶς: Ν. Ἐλευθεριάδου, Ἀνατολικὰ μελέται, Α'. Τὰ προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σμύρνη 1909, 133 - 147. — Τοῦ ἴδιου, Μελέται μουσουλμανικοῦ δικαίου ὁθωμανικῆς νομοθεσίας καὶ δικαίων τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν, Μυτιλήνη 1912, 75 - 95 κ.ά. — Ν. Πανταζοπούλου Τινὰ περὶ τῆς ἐνοίας τῶν «προνομίων» ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀρχεῖον Ἰδιωτικοῦ Δικαίου», 10 (1943) 465 - 471.—G. E. Grunebaum, Islam and Medieval

Ἡ σπουδαιότερα νομικὴ διάταξις τοῦ ἀναφερθέντος ἤδη ἀκτιναμὲ τοῦ 1580 ὑπὲρ τῶν Κυκλάδων εἶναι ἡ ἐξῆς¹:

«Καὶ ὅταν γεννηθεῖ διαφορὰ ἀνάμεσόν τως καὶ θέλουν θεληματικῶς των νὰ γυρεύσουν ἀνθρώπους ἐδικούς των, μαθημένους διὰ νὰ τοὺς συμβάσουν, κατὰ τὲς συνήθειές των, εἰς ἐκεῖνα ὅπου ἤθελαν κάμουν νὰ μὴν ἠμποροῦν οἱ κριτάδες (οἱ καθῆδες) νὰ τοὺς ἐμποδίσουν, ἀλλὰ νὰ τὰ στέργουν καὶ νὰ τὰ βεβαιώνουν»².

Ἡ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἀναγνώρισις εἰς τοὺς κατοίκους τῶν νήσων τοῦ δικαίωματος, ὅπως ἀναθέτουν τὴν ἐπίλυσιν τῶν δικαστικῶν διαφορῶν των εἰς «ἀνθρώπους ἐδικούς των μαθημένους», εἰς ἐκείνους δηλαδὴ οἱ ὅποιοι εἶχον ἐμπειρίαν εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης, ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν. Ἡ διάταξις αὕτῃ ἀναμφισβητήτως παρεμέριζε τὸ δίκαιον τοῦ κατακτητοῦ καὶ ἀνεγνώριζε τὸ τοπικὸν ἐθιμικὸν δίκαιον. Ταυτοχρόνως δὲ ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς ὀθωμανοὺς κριτάδες νὰ παρεμποδίζουσαν τὴν ἄσκησιν τοῦ δικαστικοῦ δικαίωματος ὑπὸ τῶν τοπικῶν αἰρετῶν παραγόντων καὶ τοὺς διέτασσε νὰ στέργουν καὶ νὰ βεβαιώνουν κάθε δικαστικὴν ἀπόφασιν των.

Ἄλλο ἄρθρον τοῦ ἰδίου ἀκτιναμὲ τοῦ 1580 ἀνεγνώριζεν ἀναδρομικῶς ὅλας τὰς συμφωνίας, δικαιοπραξίας καὶ διαιτησίας, αἱ ὁποῖαι εἶχον γίνεαι μετὰ τῶν χριστιανῶν, ὡς ἐγκύρους καὶ ἀμετακλήτους: «ὅσα εἶναι καμωμένα καὶ ἀποφασισμένα κατὰ τὰ ριτὰ³ καὶ συνήθειές τως, πρὶν νὰ παραδοθοῦν τὰ λεγόμενα νησία ἕως τὴν

Hellenism: Social and cultural perspectives, London 1976, V, 25 - 37 κ.ά.— Halil Inalcic, The ottoman empire, VII, Suleiman the Lawgiver and ottoman Law, «Archivium ottomanicum», I, London 1978, 105 - 138 κ.ά.— Τοῦ ἰδίου, Adaletname, ἑλλ.ν. μετάφρ., Κανόνες ἀπονομῆς δικαιοσύνης, «Δελτίον τουρκικῆς Βιβλιογραφίας», ἔτος Γ', τεύχος 7, Θεσσαλονίκη 1969, 21 - 56.— Μ. Τ ο υ ρ τ ὄ γ λ ο υ, Τὸ δίκαιον κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας, «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους» ἐκδ. «Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν», ΙΑ', (1975), 112 κ.ά.

1. Π. Ζερλέντη, Γράμματα τῶν τελευταίων Φράγκων δουκῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους, 1438 - 1565, Ἐρμούπολις 1924, 103.

2. Σχετικὴ διάταξις ὑπῆρχε καὶ εἰς τὸν ὄρισμὸν ὁ ὁποῖος παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἰς τὸν τελευταῖον ἐνετὸν δοῦκα τῆς Νάξου: «Νὰ διεκπεραιοῖ κατὰ τὰ ἀνέκαθεν κεκανονισμένα τὰς μετὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὑποτελῶν δίκας καὶ διαφοράς. Νὰ ἀποδίδει τὸ δίκαιον κατὰ τὰ ἤθη καὶ τοὺς κανόνας αὐτοῦ. . . » (Π. Ζερλέντη, ἔ.ά. 76), ὅπως καὶ εἰς τὸν ἀκτιναμὲ τῆς Χίου τοῦ 1567: «Κι ἀπάνω εἰς ἄλλα ἐναντίον τὸν νόμον κι τὸ στάτου των κι ἐναντίον τὲς τάξεις των τὲς παλαιές, νὰ μὴν ἀφίστεν τιὰ νὰ κάμει τίποτες». Δ. Γκίνη, Περίγραμμα ἱστορίας τοῦ μεταβυζαντινοῦ δικαίου, Ἀθῆναι 1966, 57.

Εἰς ἀχρονολόγητον βεράτι, τὸ ὁποῖον παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἰς μητροπολίτην τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχει ἐπίσης σχετικὴ διάταξις: «Τὴν κρίσιν ὁποῦ θεωρήσει νὰ μὴν ἀνακατώνεται ἡ ἐξωτέρα» (=ἡ τουρκικὴ ἐξουσία). Βλ. Δ. Καμπούρογλου, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων, Α', Ἀθῆναι 1889, 164 - 165.

3. Ριτὰ, ἐνετ. λ. rito = συνθήχεια, ἔθιμον.

σήμερον να είναι στερεά». 'Επίσης κάθε έφεσις, ή όποία θα ύπεβάλλετο «διά άπερασμένες αποφασισμένες ύποθέσεις να θεωροϋνται άνάμεσόν των' και να μñν έχουν πείραξιν από κριτάδες»¹. Θα έκρίνοντο κατά τó δίκαιον, τó όποϊον ίσχυεν εις κάθε νήσον.

'Εξίσου αξιόλογον άρθρον νομικής μορφής τού άκτιναμέ ήτο και τó αναφερόμενον εις έκδικασιν ύποθέσεων χρεών. Καθιέρωνε τήν δικονομικήν διάταξιν, κατά τήν όποϊαν ήτο ύποχρεωτική ή έγγραφος απόδειξις προκειμένου δια ύποθέσεις, τών όποϊών τó άντικείμενον ήτο άνωτερον τών 500 γροσίων. Εις χρέη τά όποια δέν υπερέβαινον τó ποσόν τούτο ήτο άποδεκτ ή έμμάρτυρος κατάθεσις δια τήν πιστοποίησιν τής άληθείας. 'Η διάταξις ώριζεν ότι έπρεπε να ύπάρχη άποδεικτικόν χοτζέτι², άνευ τού όποϊου δέν τού έδίδετο «άκρόασις» εις τās καταθέσεις τών μαρτύρων: «μñν έχοντας. . . χοτζέτι μñ μοναχά μάρτυρες να μñν τυχαίνει εις εκείνο τó έγκαλέσιμον άκρόασις»³.

'Η παραχώρησις τού προνομίου τής άπονομής τής δικαιοσύνης ύπό τών όργάνων τής τοπικής αϋτοδιοικήσεως, όντως άποτελει μίαν από τās σπουδαιότερας και σημαντικώτερας δικαιοδοσίας των και μίαν από τās ούσιωδεστέρας παραχωρήσεις τού κατακτητου πρós τόν ύπόδουλον 'Ελληνισμόν.

Όπως βεβαιώνεται από σημαντικόν αριθμόν έγγράφων οί "Ελληνες κριτές — και τούτο ένέχει ιδιαιτέραν σπουδαιότητα — επέτυχον να έπεκτείνου τήν δικαστικήν των δικαιοδοσίαν και εις τās ποινικās ύποθέσεις, παρά τó ότι ó κατακτητής είχεν «έπιφυλάξει μόνο για τόν έαυτόν του τó δικαίωμα τής έκδικάσεως τών άξιοποίνων πράξεων»⁴.

'Εάν ή άπονομή τής δικαιοσύνης περιορίζετο μόνον εις τήν «διαιτητικήν έπιλυσιν τών διαφορών», όπως καθόριζαν τά σχετικά άρθρα τών άκτιναμέδων, τούτο,

1. Π. Ζερλέντη, έ.ά., 102 - 103. Σχετική διάταξις ύπήρχε και εις τόν άκτιναμέ τής Χίου: «Τās ύποθέσεις όπου εύρέθησαν πριχοϋ να παρθεϊ ό τόπος κριμένες, να μñν τούς ξανακρίνουν, κι όλα τά πρώτιστα χαρτία να αξίζουν». Δ. Γκίνη, έ.ά., 57.

2. Χοτζέτι-hügget ή hüccet, hucca = έγγραφον, απόδειξις, πειστήριον. Δια τήν νομικήν σημασίαν τού «χοτζετιου» βλ. Γ. Πετροπούλου, έ.ά., 35 - 37.— Η. Gibb - Η. Bowen, έ.ά., 1¹, 250.— Β. Δημητριάδη, έ.ά., 368.— Ν. Beldiceanu, έ.ά., IX, 155 και σημ. 76, όπου και βιβλιογραφία.

3. Π. Ζερλέντη έ.ά., 103. Σχετική διάταξις ύπήρχε και εις τόν άκτιναμέ τής Χίου: «Τις διαφορές όπου πέρουνσιν άσπρα πεντακόσια, χωρις χογγέτι ό καθής να μñν τές άκούει».

4. Βλ. Μ. Τουρτόγλου, έ.ά., 111 - 112, όπου έπισημαίνει τήν τεραστίαν σημασίαν τής έπεκτάσεως τού δικαιώματος τής κρίσεως και έπι ποινικών ύποθέσεων. Εις όλας τās παραχωρήσεις προνομίων πρós τούς ύποδούλους, γράφει, δέν «άπαντā πουθενά, έστω και μιā άσήμαντη σ' αϋτούς παραχώρηση ποινικής δικαιοδοσίας». Δι' αϋτό είναι άξιον ιδιαιτέρας μνείας τó γεγονός ότι οί τοπικοί άρχοντες με ευστόχους χειρισμούς, και με τήν σιωπηράν άνοχήν τού κατακτητου, επέτυχον να έκδικάζου και ποινικās ύποθέσεις.

εις τελικὴν ἀνάλυσιν, δὲν θὰ εἶχε καὶ τόσην μεγάλην σημασίαν διὰ τοὺς κατοίκους τῶν νήσων. Ἡ ἐπέκτασις ὅμως τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων καὶ ἐπὶ τῶν σοβαρῶν δικαστικῶν ὑποθέσεων ἀπῆλλαξε τοὺς νησιώτας, ὅπως καὶ τοὺς κατοίκους τῶν ἄλλων μερῶν, ὅπου εἶχον παραχωρηθῆ προνομιακοὶ ὅρισμοί, ἀπὸ τὴν μεροληπτικὴν καὶ ἐξαγορασμένην κρίσιν τῶν καδῆδων¹.

Χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ σχετικαὶ φράσεις εἰς τὰ ἔγγραφα διὰ τῶν ὁποίων ἀνετίθεντο εἰς τοὺς «ψηφισμένους» ἐπιτρόπους καὶ δικαστικαὶ δικαιοδοσίαι.

Εἰς ἔγγραφον τῆς Μυκόνου, τῆς 26 Ὀκτωβρίου 1647, τὸ ὁποῖον ἀποκαλοῦν *ταρίφα*² περιγράφονται λεπτομερῶς αἱ δικαιοδοσίαι τῶν ὀργάνων τῆς αὐτοδιοικήσεως τῆς νήσου των, ἀρκεταὶ δὲ ἐξ αὐτῶν εἶχον δικαστικὸν χαρακτῆρα. Ὁρισμένα ἄρθρα τῆς «ταρίφας» ἔδιδον ἐξουσίαν εἰς τοὺς ἐπιτρόπους νὰ ἐπιβάλλουν εἰς τοὺς παραβάτας τῶν ἄρθρων τῆς ταρίφας ἀκόμη καὶ σωματικὰς ποινάς. Ὁ βλάσφημος π.χ. «*τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ*», ἐκτὸς ἀπὸ τὴν χρηματικὴν ποινὴν ἔπρεπε νὰ τιμωρεῖται ἀπὸ τοὺς γέροντες καὶ μὲ σωματικὴν ποινὴν, «*νὰ παίρνει ξυλιές 20*». Αἱ πάσης φύσεως κλοπαί, ἢ «*παραχάραξη πράγματος*» καὶ πολλοὶ ἄλλοι κολάσιμοι πράξεις ἀφίνοντο ἐν λευκῷ εἰς τὴν κρίσιν τῶν «γερόντων». . ., ὅ,τι θέλει φανεῖ τῆς κρίσεως».

Εἰς μεταγενέστερον ἔγγραφον τῆς ἰδίας νήσου, τῆς 1 Ἀπριλίου 1667, οἱ ἐψηφισμένοι κοινοτικοὶ ἄρχοντες καλοῦνται «*κριτάδες καὶ ἐπίτροποι*»³, καὶ εἰς ἄλλο πρακτικὸν ἐκλογῆς ἀναφέρεται: «*κατασταίνομεν. . . καθολικοὺς καπετάνιους καὶ κριτάδες καὶ ἐπιτρόπους*»⁴. Οἱ ἴδιοι δὲ εἰς τὰ διάφορα ἔγγραφα ὑπογράφουν: «*κριτῆς καὶ ἐπίτροπος Μυκόνου*»⁵.

Τὰ πρακτικὰ τῶν δικαστικῶν ὑποθέσεων ἤρχιζαν συνήθως μὲ τὴν φράσιν: «*Τὴν σήμερον οἱ εὐγενέστατοι ἀφέντες. . . ἐπίτροποι καὶ κριτάδες τούτης της κοι-*

1. Βλ. καὶ Ἄ. Δ ρ α κ á κ η, ἔ.ἀ. Β', Ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ δίκαιον, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν», 6 (1967), 66.

2. Ταρίφα, ἐνετ. *tarifa* = διατίμησις, τιμολόγιον καὶ κατ' ἐπέκτασιν πίναξ, κατάλογος τοπικῶν ἐθίμων. Βλ. G. B o e r i o, ἔ.ἀ., 662. Τὸ ἔγγραφον δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ Π. Ζ ε ρ λ é ν τ η, Σύστασις τοῦ κοινοῦ τῶν Μυκονίων, 10 - 23 καὶ εἰς τὸ ἔργον του, Ἄρχοντες Μυκονίων, 246 - 249. Ἀναδημοσιεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ Δ. Γ κ ί ν η, ἔ.ἀ., 127 - 128. Διὰ τὴν χρονολογίαν τοῦ ἐγγράφου βλ. Ἐ. Κ ο ῦ κ κ ο υ ἔ.ἀ., 189 σημ. 6.

3. Π. Ζ ε ρ λ é ν τ η, Σύστασις, 23 - 24.

4. Π. Ζ ε ρ λ é ν τ η, ἔ.ἀ., 24, 59 - 60, 72 - 73 κ.ἀ.

5. Ἴ. Β ι σ β ί ζ η, Δικαστικαὶ ἀποφάσεις τοῦ 17ου αἰῶνος ἐκ τῆς νήσου Μυκόνου, «Ἐπετηρὶς τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου», 7 (1957), 55, 56, 102 κ.ἀ.— Γ. Π ε τ ρ ο π ο ῦ λ ο υ, Νοταριακαὶ πράξεις Μυκόνου τῶν ἐτῶν 1663 - 1779, «Μνημεῖα τοῦ μεταβυζαντινοῦ δικαίου», 3 (1960), 787 κ.ἀ.

νότης. . . ἐρχόμενοι εἰς τὴν ἀκρόασιν τῆς διαφορᾶς. . .» Μετὰ δὲ τὴν ἐξιστόρησιν τῆς ὑποθέσεως καὶ τὸ σκεπτικὸν διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως ἔγραψαν: «Ἔτσι ἔκριναν καὶ ἀποφάσισαν καὶ θέλουν ὑπογράψουν»¹.

Τὸ κοινὸν τῆς Σύρου, κατὰ τὴν διάρκειαν εἰδικῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, τὴν 23 Ἀπριλίου 1700, ἐψήφισε κανονισμόν, τὸ *Καπίτουλον*², ὅπως τὸν ἀποκαλοῦν, μὲ ἔνδεκα ἄρθρα, τὰ ὁποῖα περιγράφουν τὰς ἀρμοδιότητας καὶ τὰ δικαιώματα τῶν ἐπιτρόπων. Τὸ δεύτερον ἄρθρον ὠριζεν ὅτι οἱ ἐπίτροποι θὰ εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ «κοντενάρον»³. . . τοὺς φταῖχτες κατὰ τὸ φταῖσιμο ὅπου θέλουσι». Τὸ τρίτον ἄρθρον παρεχόρει εἰς αὐτοὺς δικαστικὰς δικαιοδοσίας εἰς σχετικὰς ὑποθέσεις καὶ μὲ τὸ ἕκτον ἄρθρον ἡ δικαστικὴ τῶν ἐξουσία ἐπεξετείνετο καὶ εἰς ὑποθέσεις ναυτικοῦ δικαίου, ἐφ' ὅσον ὁ λιμὴν τῆς Σύρου ἐνεφάνιζε μεγάλην ἐμπορικὴν καὶ ναυτιλιακὴν κίνησιν⁴. Εἶχον ἀρμοδιότητα νὰ κρίνουν καὶ νὰ δικάζουν καὶ τοὺς ξένους κυβερνήτας τῶν ἐμπορικῶν σκαφῶν, εἰς περίπτωσιν παραβάσεως: «. . . νὰ ἰδοῦσι τὸ σφάλμα τοῦ ξένου (καπετάνιου) καὶ ἂν εἶναι φταῖστης νὰ τοῦ κάμουν προκέσσο (= δίκην) κατὰ τὴν κατζιόνε (=παράβασιν), ὅπου ἤθελεν τὸν κάμει καὶ νὰ τὸν παιδεύσουνε».

Εἰς ἔγγραφον τῆς Σίφνου, τῆς 7 Ἰουνίου 1689, ἀναφέρεται: «. . . καθίζοντας εἰς τὸ κριτήριον. . . οἱ ἀφέντες ἐπίτροποι διὰ νὰ ξανοίξουν καὶ νὰ ἐρευνήσουν τὴν διαφορὰ ὅπου ἔχει ὁ ἀφέντης. . .»⁵.

Ὁ δραγομάνος τοῦ στόλου Μιχαὴλ Μάνος⁶ εἰς γράμμα του πρὸς τοὺς προεστῶ-
τας καὶ ἐπιτρόπους τοῦ κοινοῦ τοῦ *Κάστρου Ναξίας*, τῆς 19 Μαρτίου 1816, μεταξὺ
ἄλλων θεμάτων ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι θὰ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῆς
Γενικῆς Συνελεύσεως ὡς *κοινοὶ ἐπιστάται* καὶ εἰς τὰ θέματα τῆς ἀπονομῆς τῆς δι-

1. Ἰ. Βισβίτζη, ἔ.ἀ., 81, 82 κ.ἀ.

2. Καπίτουλον, λατιν. capitulum = ἐκτὸς ἄλλων καὶ θεσμός, νόμος, ἔθιμον. Δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀ. Δρακάκη, ἔ.ἀ., Α', 206 - 207.

3. Κοντενάρω, ἰταλ. condannare = καταδικάζω σὲ ποινή.

4. Διὰ τὴν ἀξιόλογον ἐμπορικὴν κίνησιν τῆς νήσου κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν καὶ τὴν διακί-
νησιν τῶν προϊόντων μὲ τὰ πλοῖα, βλ. ὅσα λεπτομερῶς ἀναφέρει ὁ Della Rocca, *Traité complet
sur les abeilles, avec une methode nouvelle de les gouverner, telle qu'elle se pratique à
Syra, île de l'Archipel*, A Paris 1790, 1, κεφ. X, 195 κ.έ.—Pitton de Tournefort, ἔ.ἀ., Β',
2 κ.ἀ.—D. Urquhart, *The spirit of the East*, London 1838, 2, 199. Διὰ τὴν μετεπα-
ναστατικὴν ναυτιλιακὴν ἀνάπτυξιν τῆς νήσου βλ. Γ. Λέων, *Ἑλληνικὴ ἐμπορικὴ ναυτιλία
(1453 - 1850)*, ἔκδ. Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1972, 47.

5. Ἐγγραφον ἀπὸ τὸ Ἰδιωτικὸν Ἀρχεῖον τοῦ Σιφνίου ἱστορικοῦ τοῦ τόπου του Σίμου
Συμεωνίδη.

6. Διὰ τὸν Μιχ. Μάνον βλ. Β. Σφυρόερα, *Οἱ δραγομάνοι τοῦ στόλου. Ὁ θεσμὸς
καὶ οἱ φορεῖς*, 166 - 170.

καιοσύνης: «... να προσέχητε ακριβῶς εἰς τὸ νὰ διατηροῦνται αἱ ἀνάκαθεν τοπικαὶ συνήθειαι. . . γενομένης ἀκριβοῦς ἐπεξεργασίας τοῦ δικαίου εἰς τὰς κρίσεις καὶ διαφοράς τῶν ἐγκατοίκων, χωρὶς ἐν οὐδεμιᾷ ὑποθέσει νὰ παρορᾶται τὸ δίκαιον τινὸς ἢ ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐκ πάθους καὶ φιλοπροσωπίας»¹.

Κατὰ τὴν σύντομον κατάληψιν τῶν Κυκλάδων ὑπὸ τῶν Ρώσων, 1771 - 1774, ὁ διωρισμένος ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Γρ. Σπυριδῶφ Μυκόνιος Ἀντώνιος Ψαρός², «ὡς ἐπίτροπος καὶ ὡς ἐπιτηρητῆς νήσων», εἰς διαταγὴν τοῦ πρὸς τοὺς κοινοτικούς ἄρχοντας τῶν νήσων, τῆς 1ης Ἀπριλίου 1771, ἐτόνιζεν ὅτι ἔπρεπε νὰ «θεωροῦν καὶ νὰ κρίνουν ὅλας τὰς ὑποθέσεις τοῦ νησίου των» καὶ ὅτι «ἔχουν ἐξουσίαν νὰ φυλακώσουν καὶ νὰ δέρνουν ἐκείνους, ὅπου σφάλουν»³.

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ μερικὰ ἔγγραφα, ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ κρίνουν δικαστικὰς ἀποφάσεις εἰς δεῦτερον βαθμὸν. Εἰς δικαστικὸν ἔγγραφον τῆς Νάξου, τῆς 26ης Ὀκτωβρίου 1813, ὁ «ἔφορος καὶ ζαμπίτης⁴ ὄλων τῶν χωρίων Ναξίας» Μιχαὴλ Μαρκοπολίτης ἐπανεξετάζει καὶ ἐπανακρίνει δικαστικὴν ἀπόφασιν τῶν τριῶν ἐπιτρόπων-κριτῶν τῆς νήσου: «Ἐξετάσαντες καὶ ἐμεῖς ἀκριβῶς τὴν παροῦσαν ἀπόφασιν εὖρομεν αὐτὴν νόμιμον καὶ εὐλογον καὶ σύμφωνον μὲ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν τῆς χώρας Ἀπειράνθου»⁵.

Ὅπως διαπιστοῦται, ὁ Μ. Μαρκοπολίτης ἐπικυρώνει τὴν ὑπὸ ἄλλων κριτῶν γενομένην δικαστικὴν ἀπόφασιν, τοῦτο δὲ σημαίνει ὅτι εἶχε τὸ δικαίωμα καὶ νὰ τὴν ἀπορρίψῃ, εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν θὰ τὴν ἔκρινε «νόμιμον καὶ σύμφωνον μὲ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν», μὲ τὸ ἰσχύον δηλαδὴ τοπικὸν ἐθιμικὸν δίκαιον. Ἐπομένως ὁ Μαρκοπολίτης ἐδίκαζεν εἰς δεῦτερον βαθμὸν, ἐφόσον ἠδύνατο νὰ ἀνατρέψῃ ὅποιαν-δήποτε πρωτοβάθμιον ἀπόφασιν τῶν κριτῶν.

Τέλος ἡ ἔρευνα τῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τοὺς κοινοτικούς θεσμοὺς τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν νήσων ἀπέδειξεν, ὅπως εἶχεν ἀπλῶς ἐπισημανθῆ ὑπὸ τινων παλαιότερων ἐρευνητῶν, ὅτι τὸ ἀξίωμα τῶν ὀργάνων τῆς αὐτοδιοικήσεως δὲν ἦτο μόνον τιμητικὸν ἀλλὰ καὶ ἐμμισθον.

1. ΓΑΚ, Συλλογὴ Ζερλέντη, φάκ. 163.— Δ. Ζακυθηνοῦ, ἔ.ἀ., 284.

2. Βιβλιογραφία διὰ τὸν Ἀντ. Ψαρόν βλ. Ἐμ. Πρωτοψάλτη, Ἡ ἐπαναστατικὴ κίνησις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν δεῦτερον ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' Ρωσοτουρικὸν πόλεμον, «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας», 14 (1960), 54 - 55.

3. Βλ. Ἀ. Χαριλάου, Ἡ νῆσος Φολέγανδρος, Ἀθήναι 1888, 60 - 61.

4. Ζαμπίτης, λ. ἀραβοπερσικὴ zâbit = ἀστυνόμος, ἀστυνομικὸς ἀξιωματικός. Βλ. Εὐαγ. Μπόγκα, Τουρκικὲς λέξεις σὲ παλαιότερα ἑλληνικὰ κείμενα, «Θεσσαλικά Χρονικά», 7 - 8 (1959), 168.

5. ΓΑΚ, Συλλογὴ Ζερλέντη, φάκ. 163.— Δ. Ζακυθηνοῦ, ἔ.ἀ., 282.

Μέχρι τοῦδε τὸ θέμα τῆς ἀμοιβῆς τῶν κοινοτικῶν ὀργάνων δὲν εἶχε ἐρευνηθῆ συστηματικῶς. Ἄν ἀφαιρέσωμεν τὴν Μύκονον καὶ τὴν Σύρον, διὰ τὰς ὁποίας οἱ κύριοι ἱστορικοὶ των ἐξετάζουν μέχρις ἐνὸς βαθμοῦ καὶ παρεμπιπτόντως καὶ τὸ θέμα τοῦτο¹, διὰ τὰς ἄλλας νήσους αἱ πληροφορίες ἢ ἦσαν γενικαὶ καὶ ἀόριστοι, ὅπως «οἱ ἐπίτροποι ἦσαν ἀμειβόμενοι»², ἢ ἀνύπαρκτοι.

Ἡ ἀμοιβὴ τῶν ἐπιτρόπων κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀσκήσεως τῶν ἐτησίων καθηκόντων των, εἴτε εἰς χρῆμα εἴτε εἰς εἶδος, δὲν ἦτο καθωρισμένη, ποικίλλει ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην νῆσον. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι καὶ τὸ θέμα αὐτὸ ἐρρυθμίζετο συμφώνως πρὸς τὰς τοπικὰς συνηθείας καὶ δὲν ἦτο πάντοτε ἀνάλογος ἢ ἀμοιβῆ πρὸς τὰς οἰκονομικὰς δυνατότητας τῆς κάθε νήσου.

Εἰς μερικὰς νήσους αἱ ἀμοιβαὶ τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων ἀναγράφονται εἰς τὸ πρακτικὸν τῆς ἐκλογῆς των ἢ εἰς εἰδικὸν διὰ τὸ θέμα τοῦτο πρακτικὸν Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ κοινοῦ. Αἱ ἀμοιβαὶ εἶναι ἄλλοτε ἀξιόλογοι καὶ σημαντικαὶ καὶ ἄλλοτε συμβολικαί, ἐφόσον ἀπλῶς καλύπτουν μικροδαπάνας.

Ἀπὸ τὴν γενομένην ἔρευναν τῶν ἀρχαικῶν πηγῶν πείθεται ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦ κοινοτικοῦ ἀρχοντος ποτὲ δὲν ἦτο μόνον τιμητικόν. Αἱ πληροφορίες αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν συνηγοροῦν διὰ τὴν ἀντίθετον ἄποψιν, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ὄργανα τῆς διοικήσεως ἐξελέγοντο κατὰ κανόνα ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν πλέον ἀρχοντικῶν καὶ πλουσίων οἰκογενειῶν τῶν νήσων³.

Ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα στοιχεῖα, ἡ ἀμοιβὴ εἰς χρῆμα — καὶ εἰς τὰς καλύτερας περιπτώσεις — δὲν ἦτο ἱκανοποιητικὴ. Ἀντιθέτως αἱ φορολογικαὶ ἀτέλειαι, ἄλλοτε ὀλικαὶ καὶ ἄλλοτε μερικαί, ἢ μειωμένη καταβολὴ φορολογικῶν δασμῶν, αἱ ὑποχρεωτικαὶ προσφοραὶ εἰς εἶδη, ὅπως τὰ δῶρα τῶν βοσκῶν καὶ τῶν «φάρადων», αἱ εἰσπράξεις τῶν διαφόρων προστίμων, τὰ ὁποῖα εἶχον δικαίωμα νὰ κρατοῦν οἱ ἐπίτροποι ἀπὸ παραβάτας τῶν τοπικῶν θεσμίων, ὠρισμένα ποσοστά, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον ἀπὸ προϊόντα ἐγχωρίου παραγωγῆς ἢ ἀπὸ τὰ εἰσαγόμενα ἐμπορεύματα καὶ ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου τῆς νήσου των, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀθροισθοῦν ἢ νὰ ὑπολογισθοῦν, λόγω ἐλλείψεως συγκεκριμένων ἀριθμῶν καὶ ἄλλων στοιχείων, πρέπει νὰ ἦσαν εἰς τὸ σύνολόν των σημαντικαὶ εἰς ὕψος ἀπολαβαί.

Ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τῶν ἐγγράφων οἱ ἐπίτροποι τῆς Μυκόνου ἦσαν οἱ καλύτερον

1. Βλ. Π. Ζερλέντη, Σύστασις τοῦ Κοινοῦ τῶν Μυκονίων καὶ Ἄ. Δρακάκη, Ἡ Σύρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τὸν Α' τόμον.

2. Βλ. Σπ. Ἀντωνιάδη, Τὰ Δημοτικά, 125.

3. Ἰ. Βισβίτζη, Ἡ κοινοτικὴ διοίκησις, 190, ὅπου καὶ ἄλλη βιβλιογραφία.

ἀμειβόμενοι κοινοτικοὶ ἄρχοντες. Εἰς τὸ παλαιότερον γνωστὸν πρακτικὸν τοῦ 1615 ἀναφέρεται ἀορίστως ὅτι τὸ θέμα τῆς ἀμοιβῆς των θὰ ἐρρυθμίζετο συμφώνως πρὸς τὰ ἐπικρατοῦντα ἔθιμα τῆς νήσου των καὶ προσετίθετο: «κι ἀκόμη κι τὸ κουμέρικι ἀπὸ τὴν σήμερον νὰ εἶναι κι αὐτὸ ἐδικό τους»¹. Εἰς τὴν «ταρίφραν» ὅμως, τὴν ὁποίαν ἐπεκύρωσαν τὸ 1649, ὅπου ἐκωδικοποιοῦν «τὶς παλαιόθεν ἀρχές» τοῦ τόπου των διὰ «νὰ εἶναι παντοτινές»², καθώριζον μὲ λεπτομέρειαν καὶ τὰς ὑλικὰς ἀμοιβὰς τῶν ἐπιτρόπων, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀξιόλογοι καὶ σημαντικαί. Οἱ ἐπίτροποι θὰ ἐκράτουν τὸ ἐν τρίτον ἐκ τῶν ποσῶν τῶν προστίμων, τὰ ὁποῖα οἱ ἴδιοι ἐπέβαλλον εἰς τοὺς παραβάτας τῶν θεσμίων τοῦ τόπου των. «Ὅσα μεγάλα ζῶα θὰ ἐπροκάλουν «πέντε φορὲς ἀγροζημίας» εἰς ξένας περιουσίας ἢ κοινότης θὰ τὰ κατεκράτει καὶ θὰ τὰ ἔδιδεν «εἰς σὲ κανίσκια³ τῶν ἀφεντάδων». Τὰ μικρὰ ζῶα θὰ περιήρχοντο εἰς τοὺς «γερόντους» ἀμέσως μετὰ τὴν τρίτην ἀγροζημίαν. Τὸ ἐν τρίτον τῶν ἀντικειμένων ποῦ θὰ ἐξεβράζοντο ἀπὸ τὴν θάλασσαν θὰ ἀνῆκε δικαιοματικῶς εἰς τοὺς ἐπιτρόπους. Ἀπὸ τὴν ἀγορανομικὴν διατίμησιν, τὴν ὁποίαν θὰ καθώριζον οἱ ἐπίτροποι εἰς τὰ διάφορα ἐμπορεύματα ἢ τὰ προϊόντα τῆς νήσου των, θὰ ἐλάμβανον δικαιοματικῶς τὰ «ρεγάλια» των, τὰ δῶρα των. Ἄν ὑπῆρχε δυνατότης νὰ ἀποτιμηθοῦν ὅλα αὐτὰ τὰ εἰς εἶδος «ρεγάλια» τῶν ἐπιτρόπων, ἀσφαλῶς τὸ σύνολον τῶν ἀπολαβῶν τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων θὰ ἔφθανεν εἰς ἀξιόλογον ὕψος.

Τὸ 1678 ἠῤῥξησαν τὰς οἰκονομικὰς ἀπολαβὰς τῶν ἐπιτρόπων: τοὺς ἀπῆλλαξαν ἀπὸ τὴν καταβολὴν τῶν φόρων — «νὰ εἶναι παντὶ ἐλευθεροὶ ἀπὸ ὅλα τὰ βασιρικὰ δοσίματα»⁴ — τοὺς παρέσχον τὰ ἡμίση τῶν ἐσόδων ὅλων τῶν τελωνειακῶν δασμῶν, τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν διαφόρων προστίμων, τὰ δῶρα τῶν ποιμένων καὶ τῶν «ψαράδων» καὶ τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὰς ἐγκαιριάς⁵, ἀπὸ τὰ χωράφια δηλαδὴ, τὰ ὁποῖα ἐσπέρνοντο κάθε δύο χρόνια. Οἱ ἐπίτροποι θὰ ἐλάμβανον ἐπίσης τὰ ἡμίση ἀπὸ τὰ τζακίσματα⁶,

1. Π. Ζερλέντη, Σύστασις, 18.— Τοῦ ἴδιου, "Ἀρχοντες Μυκονίων, 165.

2. Π. Ζερλέντη, ἔ.ἀ., ἀντιστοίχως, 19 - 23 καὶ 216 - 219.

3. Κανίσκιον = κάνιστρον, πανέρι καὶ μεταφορικῶς δῶρον.

4. Π. Ζερλέντη, "Ἀρχοντες Μυκονίων, 185 - 186.

5. Ἐγκαιριά. Ἡ Μύκνος ἦτο χωρισμένη εἰς μικροτέρας ἐδαφικὰς ἐκτάσεις, εἰς τμήματα γῆς, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐχωρίζετο πάλιν εἰς «ἐγκαιριές», εἰς σπειρόμενα δηλαδὴ χωράφια, καὶ εἰς «πάστρες», εἰς ἄσπαρτα, τὰ ὁποῖα ἐσπείροντο διαδοχικῶς κάθε δύο χρόνια, ὅποτε ἤλλασσον ὄνομα. Βλ. Π. Ζερλέντη, Μαντροκάθισμα, βουδόμαντρα, θεμωνιά, μιτάτο, 1.— Τοῦ ἴδιου Σύστασις, 11 καὶ σημ. 1.

6. Τζακίσματα = ὅ,τι δῆποτε ἐξεβράζετο ἀπὸ τὴν θάλασσαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς νήσου καὶ εἰς τὰς πέριξ ἐρημονήσους καὶ κυρίως τὰ ζύλα ἀπὸ τὰ ναύγια τῶν πλοίων. Βλ. Π. Ζερλέντη, "Ἀρχοντες Μυκονίων, 164.— Τοῦ ἴδιου, Σύστασις, 11. Τὸ δικαίωμα αὐτὸ καλεῖται *δικαίον τῶν ἀκτῶν*, (*jus littoris*).